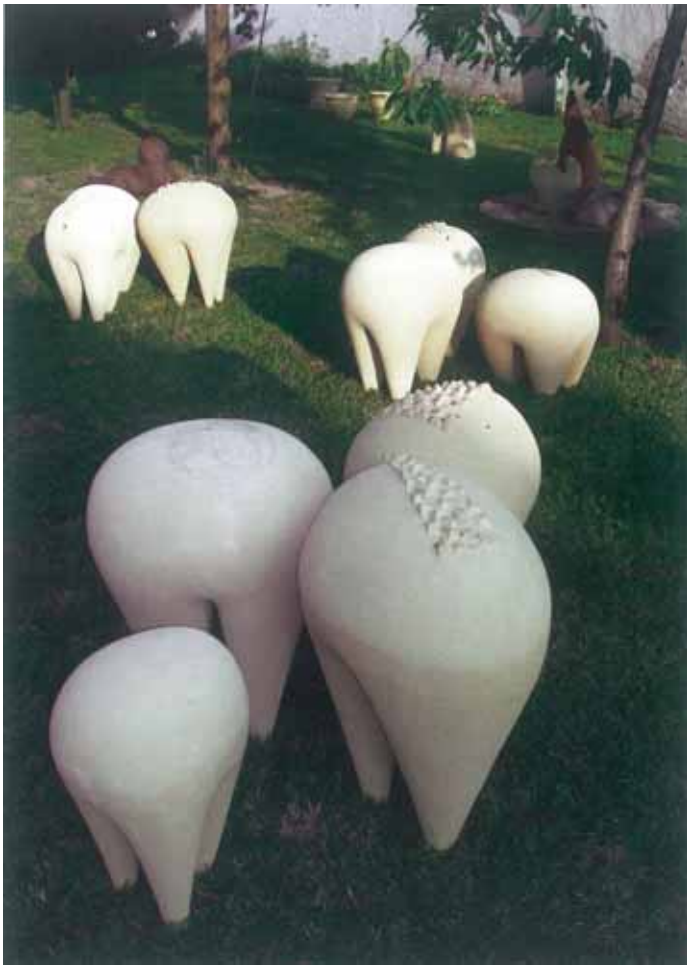

BAJAI HONPOLGÁR

2013. szeptember

XXIV. évfolyam 9. (274) szám

Ára: 250 Ft

Mészay Mészáros Gábor: Bukolikus formák

B. Mikli Ferenc: Részlet a Szent György-kápolna szekeljából

A Bajai Nagy István Művészeti Egyesület katalógusából

Megint búcsúzunk

A Bajai Nagy István Művészeti Egyesület első, bemutatkozó, a város kortárs művészeti életét áttekintő katalógusát 2013 júliusában vehettük kezünkbe. A kiadvány tizenkét bajai alkotóművész 49 alkotásának színes reprodukcióit közli szakmai életútjuk ismertetőjével. Felsorolja jelentősebb munkáikat, csoportos és egyéni kiállításait.

A sors megrázó fordulata folytán a Bajai Nagy István Művészeti Egyesület tizenkét alapító tagjának művészetét összegző kiadvány azonban nem csak az első, bizonyos te-

kintetben az utolsó is lett. A 2011-ben alakult NIME tagjai közül az elmúlt hetekben tragikus hirtelenséggel veszítettük el két társunkat, kollégánkat, barátunkat: Mészay Mészáros Gábor keramikus-szobrászművészt, majd két héttel később B. Mikli Ferenc festőművészt, Baja város díszpolgárát. Emléküket, szellemi hagyatékukat tisztelettel őrizve, Pusztai Sándor gondolatával búcsúzunk:

*Szaladgálunk szavaktól szavakig,
napoktól napokig,
egy életen át.*

*Valami illatot kéne összeszedni.
mint a méhek,
szavaink, szíveink,
tetteink virágporát,
mielőtt lehullnának,
óráink,
szirmaink,
mielőtt lemegy a nap,
mielőtt megjön az éj.*

Feri Bácsi, Mészay, Isten Veletek!

*Bajai Nagy István Művészeti Egyesület
(Lásd még az 5-8. oldalakat.)*

eszközöket gyakran megdézsmálták a hivatalan vendégek.

A 71 esztendő szeremlei református idősebb Pusztai János vallomásában kihangsúlyozta, hogy egész életén keresztül a bátmonostoriak a „Weiszektől a' halakat mindig lopkodták, sőt erőszakokkal is ki hordták”. Pusztai János 25 éves, István nevű nős fia arra emlékezett, hogy amikor évekkorábban a Fertő fokot néhai Csáki Jánossal közösen árendálta „a' Bált-monostoriak az említett helyen Puskás kézzel az Gunyhó szájára álván, Éjjel meg-támadták és minden Halaikat erőszakosan el-vették, mind a' Bártkából, mind a' Veiszből ki-mervén: és szüntelen azt kiabálták be a' Gunyhóba, B...om a' Teremtésteket ha ki jösztok, minjárt öszve lövöldözünk benneteket, ha nem meg ne motzannatok, sőt ami nagyobb egy csukát meg-hagytunk magunknak, hogy meg-esszük – de azt is fel-kutatván, el-vitték a' többivel edgyütt.” A történeti forrás arról árulkodik, hogy haltartó bártkák a határban lévő halászható vízállásokon is álltak, és azokban fogyasztásig tárolták a halakat a halászok.

Kovács Péter, Jáger András, Kovács Imre azt a történetet elevenítették fel, ami hat évvel korábban történt, amikor nyáron a „magok Veiszéik felé tapogatván”, tehát a vejszék közelében a feneketlen kosárhoz hasonló tapogató nevű eszközzel halásztak, Hurton József egy társával úgy szólította meg őket, hogy „Van é hal?” Amire ők azt felelték, hogy nincs. A nemleges válasz Hurton szájából a következő mondatot csal-

ta elő „Ha volna, nem vinnék el Szeremlére, mert még a' feleségeiteket el venném.”

Ifjabb Cs. Kovács Mihály 21 éves, házias ember arra emlékezett vissza, amikor négy évvel korábban „az ugy nevezett Határ Nyárfa oldalán góré ülvén, a' Bált-monostoriak a' Górénn fenn meg-támadták, nevezetesen Keresztes János, Keresztes Pista meg-fogták fenn a' Górénn, és ugy tartották míg Holló Miklós a' bártkából 18 darab pontyokat ki-szedett és el-is vitték erőszakosan, sőt hogy utánok ne mehesen, a' Csónakját is el taszították alólla.” A visszaemlékezésben szereplő góré kifejezés olyan vízbe vert oszlopokra épített ülőhelyet jelentett, amelyről *csuhé*-val, vagyis emelőhálóval lehetett halászni (*Új Magyar Tájszótár II. Bp., 1988. 660.*)

Idősebb Szabó István 58 éves szeremlei református lakos több történetet is elmesélt a szeremlei és monostori lakosok között a vejszék kifosztása miatt kitört viszálykodásokról. A tanú kezdetben, mint erdőcsész, majd pedig, mint indagator (felügyelő) szolgálta az érseki uradalmat, tehát jól ismerte a határt, és az ott megforduló embereket. Az úriszéki vallomásából tanúságos hosszabban idéznünk: „a' Bált-monostroi Lakosok ember emlékezetétől fogva a' Szeremlei Lakosokkal mindég úgy vilankodtak, viaskodtak, sőt Lakossainkon gyilkoskodtak is mely onnan bizonyos: hogy ezelőtt 40 esztendővel Néhai Boldogult helybeli Öreg Jakus Pétert a' Bált Monostori Határ Szélen meg ölték a' Bált-monostoriak a' maga Weiszénél és az

mindég pörlös ugy nevezett Szurdok Tóba vetették, hóltan és a' Botskorát a' Veiszére fel-akasztották, nem külömben Öreg Orjány Mihályt, Jakus Péternek meg-öletése után 3. vagy 4. Esztendővel az most említett Határ szélen meg-ölték a' Bált-monostoriak hasonlóan a' maga Weiszénél, és a' Botskorát a' Weiszre fel-akasztották: ezenn kívül ez előtt 15 esztendővel Néhai Öreg Jakus Andrást, a' Bált-monostoriak a' Szeremlei határon meg-lőtték továbbá, ez előtt 3 esztendővel If. Sz. Orjány Istványt a' maga Weiszénél az ugy nevezett Kis Dunába megh verték, mint egy Éj-fél tályban reá ütven a' gyilkos Monostoriak a' két karjait el törték, és a lelket – is alig hagyták meg benne, – ezenn kívül az ujdonna, ujj Veiszét erőszakosan tölle el vették.” A két falu lakóinak konfliktusai, és a vejszehasználat történeti emléken kívül a forrás arról is tudósít, hogy a nádas, mocsaras tájon járó-kelő emberek nem mezítláb közlekedtek, hanem bőrből készült bocskort húztak lábukra.

Az 56 éves P. Aranyos János arról számolt be az úriszéki vallatóknak, hogy pár héttel korábban téglát akart venni a bajai uradalomtól, és a bátmonostori vadászháznál a helyiek rátámadtak. Az illető a veréstől ugyan megmenekült, de a támadói a következő, szóláshasonlatnak is beillő szavakkal fenyegették meg: „ugy járnak a' Szeremleiek, rövid időn, mint jártak ez előtt: hogy tsak a' botskorát találják meg a' Szeremlei embernek a' Weiszén.”

Kothencz Kelemen

Fenn, a hegyen

„A hegymászás egyike a legnemesebb és legegészségesebb sportoknak. Mint sportnak a megalapítói: Petrarca, Leonardo da Vinci, Gessner, Rousseau és Saussure; életteni hatásait pedig Saussure, Paul Bert, Mosso, Zunzt és Loewy kezdték tanulmányozni”. Az úgy is mint „valamely hegyre fölmenés”-ről, úgy is mint „turistáskodás”-ról említést tévő, a múlt század második és harmadik évtizedében megjelentetett Révai Nagy Lexikona IX. kötetében fellelhető szócikkben e tevékenységnek már akkor is meglévő óriási irodalmáról is olvashatunk. Ugyanezen lexikon-sorozat I. kötetének Alp-egyletek (Alp-klubok), ill. Alpinizmus címszavait fellelve már arra nézve is ismeretekhez juthatunk, hogy az 1857-ben elsőként az angolok által alapított, majd mintájára egyre szaporodó alpegyletek eredendő célként

„az Alpok topográfiai, természettudományi, földrajzi ismertetését s a turisztikailag szép részeinek, tájainak megközelíthetővé tételét” tűzték ki, de arra nézve is, hogy a még egyedüli English Alpine Club működési tere is már túlterjed az Alpokon: „1863 óta fennálló havi folyóirata, az *Alpine Journal* gyakran számol be a Kaukázusban, Himalájában és az amerikai Rocky Mountainsben végzett nagyobb szerű hegymászásokról”. Ugyancsak leírását kapjuk a „hegyi betegség”-nek, azzal bezárólag, hogy „minden tünet erősen fokozódik a legkisebb munkánál, míg teljes pihenésnél szenvtelenség és álomosság a halált megelőző egyetlen tünet”.

„Amint a szerelmet, úgy a hegymászási élvezetet is sokan és sokféleképpen definiálták, de éppen a sokféleség bizonyítja mindannyinak helytelenségét. Amint egy

embernek, ki soha sem volt s soha sem lesz szerelmes, nem tudnám megmagyarázni, miben áll a szerelem; úgy hallgatni vagyok kénytelen a sokszor hallott ellenvetésre – minek oda felmászni, nem szebb-e mindaz alulról, egy findsza fekete-kávé mellett. Egynek úgy; mind a másiknak legfeljebb azt mondhatnám, próbáljátok meg. S nem hiszem, hogyha valaki csak egyszer is életében... lihegő kebellet s talán inogó térdekkel... elérte céljához egy égbe magasló csúcs, vagy honyereghez..., nem hiszem, mondom, hogy még sokat kérdezősködnék definitió után.”

„Hiába, mindig vonzó az, a mi nagy és még vonzóbb a nagyobb, azért a ki dombra hágott, hegyre kívánczik, s a ki hegyen volt, az égbe törő sziklára kapaszkodik.” Báró Eötvös Lóránd nem csak mint kiváló fizikus, egyetemi tanár, akadémikus, 16 éven át

a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, főrendházi tag és rövid hat hónapig miniszter vívta ki kortársai és a kései utódok elismerését, de hegymászóként is: két lánya, Rolanda és Ilona, valamint két vezető társaságában 1892. július 10-én elsőként mászta meg a Kleiner Cristallkopf 2950 méter magas csúcsát. A hegyek szerelmesének lejegyzett gondolatai mindannyiunk számára „közelebb hozzák a hegyeket”...

Fel, a hegyre! Az évszázadok során jelentős számban tették magukévá a gondolatot orvosok is. Felkai Péter dr-nak *Orvosok az Alpokban* című, az *Orvosi Hetilap* 2013. 154. évfolyam, 18. szám. 707-713. oldalain megjelent cikkében arról olvashatunk, hogy „Európa legmagasabb csúcsának, a Mont Blanc-nak a meghódítása 1786-ban, több kísérlet után, elsőnek egy helyi zergevadásznak, Jacques Balmatnak és társának, Chamonix körzeti orvosának, a 29 éves dr. Michel Paccardnak sikerült. A két kiváló mászó kötél és jégcsákány nélkül a holdfényes éjszakában araszolt felfelé, és 36 órás mászás után hajnalban érték el a csúcst. Fél órás fenntartózkodás után indultak le. Paccard a leereszkedésnél szinte végig hóvakságban szenvedett, segítségre volt szüksége a járásnál, ezt a tény azután Balmat felhasználta arra, hogy az egész vállalkozás sikerét magának tulajdonítsa, valamint arra, hogy a neves svájci természettudós, Horace Benedict Saussure által felajánlott, a csúcst először meghódítónak járó jutalmat egyedül vegye fel.” A cikkben olvashatunk orvosról, akit elsodort a lavina, két amerikai medikusról, akik 1819-ben mászták meg a csúcst, a hegyibetegség és a magashegyi tüdőödéma összefüggését felismerő, szakmáját tekintve nőgyógyász dr. Theodor Egli Sinclairről, az ugyancsak Chamonix-ban praktizáló fiatal orvosnak, dr. Etienne Henri Jacottetnak 1891-ben – lefele útban – abban a 4362 m magasságban már felépült Vallot-féle menedékházban bekövetkezett haláláról, amelynek „első vendégei között találjuk Achille Ratti püspököt, a későbbi XI. Pius pápát”. És olvashatjuk a cikkben a korabeli hegyi vezetők mondását: „[ha bármely magas csúcson elalszik a mászó], olyan álmodást lát, melyből nincs ébredés” –eredetiben: „Sleep the sleep that knows no waking.” Felkai dr. cikkének végén leszögezi: „A magashegyi betegség értelmezése olyan kérdéseket vetett fel, amely elvezetett a légzés patofiziológiájának és a szervezet oxigenizációjának tüzetesebb vizsgálatához”, egy szubdiszciplínához: az alpesi vagy magashegyi orvosláshoz (amely a nemzetközi irodalomban „high-altitude medicine”,

„höhenmedizin”, „mountain-medicine”, „alpinmedizin”, sőt „everestmedicine” néven is ismert).

Edmund Hillary és Tenzing Norgaj

A Föld legmagasabb pontján, a Mount Everesten – a helyiek nyelvén Csomolungmának (A Föld Istenasszonyának) nevezett hegycsúcson – rendkívüliek a körülmények: néhány tiszta nap kivételével mínusz 50 Celsius-fok alá is csökkenhet a hőmérséklet, orkánerejű szélvihar tombol, hatalmas mennyiségű hó esik, a levegő oxigéntartalma pedig a lentinek csak 30 százaléka. 1921-től a hegymászók sorozatban próbálkoztak az elérésével. Amikor az 1953. május 29-én az új-zélandi hegymászónak, Edmund Hillarynak és a nepáli serpának, Tenzing Norgajnak sikerült, a szenzáció a tizenhat évvel későbbi Holdra szálláshoz volt hasonlítható. Az első (nem magyar állampolgárságú) magyarnak, a felvidéki Demján Zoltánnak 1984-ben sikerült a bravúr. A *Mount Everest* című hegyisport- és túramagazin II. évf., 7. szám (10.), 5. oldalán, 2002. júliusában,

Pusztay Sándor főszerkesztő *Fenn a csúcson* című vezércikkéből az idézet: „A Mount Everesten – Eröss Zsoltnak köszönhetően – immár Magyarországot is képviseli egy zászló. A Csomolungma a negyedik magyar kísérletkor engedékenynek bizonyult, így sikerült végre egy magyar hegymászonak is feljutnia a Jóságos Istenanya feje búbjára.” A Gyergyómedencében, Ortván, majd a Gyilkos-tónál felnőtt, a hegymásztást a Békás-szorosban 1981-ben kezdett, 1988-ban családjával Magyarországra áttelepült, négy évvel később magyar állampolgárságot kapott Eröss Zsolt 2002. május 25-ei sikeres csúcstámadása „érzelmi mérföldkő”-ként került bejegyzésre a magyar hegymászás történelemkönyvébe.

Földünk harmadik legmagasabb hegycsúcsa, a Nepál és India határán fekvő „szent hegy”, a 8586 méter magas Kancsendzönga meghódítására a korábban már kilenc nyolcezres csúcst (közülük utolsóként a 8516 méteres Lhocet már múltábal) meghódított, 45 éves és két gyermek apjává lett „Hópárduc” 2013-ban a fiatal hegymászó-generáció oszlopos tagjával, a 27 éves Kiss Péterrel társban készült. Eröss Zsoltnak, „a konok, kitartó székelynek”, a meghódított hegycsúcsokra a magyar mellett a székely zászlót is rendre felvivőnek és az itthon kétszer „Az év teljesítménytúrázója” címet elnyert Kiss Péternek május 20-án gigászi erőfeszítéssel sikerült felérniük a csúcstra! – ám lejönniük nem: egy dél-koreai társukkal és két nepáli vezetőjükkel együtt „elnyelte őket a Kancsendzönga”.

A Kancsendzönga meghódításának állomásai

Eröss Zsolt himalájai gyerekekkel

„Egy másik székely, Kőrösi Csoma Sándor azt vallotta: »Az utat én akartam, mert engem akart az út.« A tibetológia megalapítója Dardzsilingben alusza örök álmát – az indiai városkából tökéletesen rálátni a Kancsendzöngára.” Ezek

Lukács Csaba *Hegyek fia* című, a *Magyar Nemzet* május 25-ei száma Magazin-oldalain megjelent írásának befejező mondatai. A földkerekség egyik legmagasabb, legfélelmetesebb csúcsa közelében, fenn, a hegyen, az örök hó és jég birodal-

Az utolsó fénykép. A csúcson

Eröss Zsolt és Kiss Péter

mában – a magyar hegymászás történelmekönyvébe drámájukkal újabb érzelmi mérföldkövet keltve – alusznak most már örök álmukat Ők, ketten: Eröss Zsolt és Kiss Péter.

Péter Árpád dr.

Mészy Mészáros Gábor

1958-2013

A Jelky András Szakképző Iskola kiváló keramikus-szobrászművész tanára július 18-án váratlanul elhunyt.

Búcsúztatása augusztus 3-án történt a református templomban.

Az ott elhangzott gyászbeszéd mellett egy makói művésztanár pályatársának nekrológiát közöljük.

Mészy elment

Utolsó kiállításának a makói Hagyaték adott otthont 2013 augusztus hónap végéig, ahol a kiállítás megnyitóján elhangzott szavai szerint összegző, korszaklezáró műveit mutatták be. Így, akarva-akaratlanul, ezek a művek lettek egyedülálló életművének jelképpé zárult képsorai. A lélek, a szellem porcelánteste néhány nap múlva eltörött. A cserepek széthullottak – családja, barátai, tisztelői a rémület csöndjében ragadtak, amikor halálhíre váratlanul szárnyra kelt. Teljes szellemi vértezetben, művészi utját beteljesítve, mégis tragikusan félbehagyva, számtalan díjjal és kitüntetéssel tarsolyában, 44 jelentős kiállítással, tucatnyi köztéri plasztikával, művészi pályája csúcán hagyott el bennünket.

Mészáros Gábor Békés városában 54 évvel ezelőtt született. A Magyar Iparművé-

szeti Egyetem Szilikátipari Tanszék kerámia-porcelán szakán szerzett diplomát 1983-ban. Mestere Csekovszky Árpád és Schrammel Imre volt. Tagja volt a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Magyar Design Kamarának, a Műhely Művészeti Egyesületnek, alapító tagja a 2011-ben alakult Bajai Nagy István Művészeti Egyesületnek. 1987-1998 között művésztanárként a Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskola kerámia szakán tanított, 2000-ben a Jelky András Szakközépiskola Művészeti Tagozatának tanára lett.

Alkotásai arról tanúskodnak, hogy ismerte, értette és bírta a modern kerámiaművészet, a kerámiaszobrászat minden titkát, eredményeit, magáénak tudta a prehisztórikus, ókori, középkori, mélyen intellektuális művészeti hagyományokat.

Érezte és kifejezte a modern ember magányát. Hitte, hogy a művészetre vár a szerep, hogy visszaadja az embernek hitét önön azonosságában, s újra felmutassa a szellem és az erkölcs örök értékeit.

Tehetségének szuverén alkotói szféráját a tanítás, nevelés mellé rendelte. Növendékeinek, akik az útján mellészegődtek, egészségében változtatta meg önmagukhoz való viszonyát, világszemléletét, művészi látásmódját. Tárgyszerető stílusa, inspiráló gondolatai, zseniális formaalakító elképzelései, a megvalósítás izgalmas sakklépései nyomán tanítványai, kollégái, közönsége számára is kinyílt a világ: Mészzy alkotásain keresztül a mindenséggel mérhettük magunkat. Tudása természetes rangot adott azoknak, akik megértették és szerették őt.

Most, hogy utolsó művét is befejezte, hogy életműve lezárult – láthatóvá válnak korábbi vélt összefüggések is: úgy tűnik, mintha minden műalkotása, üzenete, gondolata, formavilága az általa mindig keresett közös pontba tartana a múlt felé. S mi-

nél régebbre érünk, annál nagyobb összefüggő egységgé válnak. S mintha elegendő messzeségbe jutva egyetlenegy közös műveltségbe záródna minden.

Adósságaink között ennek a műveltség-beli tartozásunknak terheit is magunk előtt görgetjük. Mészzy gyakran zsörtölődött emiatt. E leróható tartozásban azonban összetartozást is érzett: tanulnivalót, esélyt a kitörésre. A tanítást is ezért tartotta fontosnak. Mert nem a gazdagságnak van műveltsége, hanem a műveltségnek van gazdagsága. Hitte, hogy ezzel valóban megelőzhetnénk a világot. A felhalmozott, mégis múlandó anyagi javak helyett a szellemi (művészeti) kincseink okán nézhetne fel ránk a világ. Ha megírhatta volna, talán ez lehetne Mészzy egyik végakarata.

Pilinszky János szavaival búcsúznunk:

*„Mindíg az elhánt bádogkanalat,
a nyomorúság lim-lom tájait kerestem,
remélve, hogy egy szép napon
előnt a sírás, visszafogad szeliden*

*a régi udvar, otthonunk
borostyán csöndje, susogása.*

*Mindíg,
mindíg is hazavágytam.”*

Kedves Mészzy, hazaértél. „Porból vagyunk és porrá leszünk.” Mindaz, ami por Belőled, porrá omlott a hétköznapi áldozatosan, alázatosan szürke munkájában, hogy végül az maradjon Belőled, ami sohasem válik porrá.

Baja város közönsége, a pályatársak, tanítványok, jó barátok, tisztelők, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, a Műhely Művészeti Egyesület, s a Bajai Nagy István Művészeti Egyesület nevében némán, gyászban, de büszkén hajtunk fejet előtted – mert ismertünk, mert ismerhettünk Téged.

Hazaértél. Legyen Neked könnyű a föld! Imádságunkkal kísérünk a túlsó partra, és szívünkre szorítjuk, amit ránk hagytál.

Kovács Zita

Vénuszok, madarak és egy üres hely...

Mészáros Gábor Mészzy emlékére

Hosszú az út a „nem hiszem el” benu-latától a megbékélő elengedésig. Mi, akik ezen a térfélen maradtunk, most ezt az utat járjuk – ki így, ki úgy. És még nagyon az elején, hiszen a puszta tény is most ízlelgetjük. A Társ, életed és alkotófolyamatod elárult fele lassú, keserves kálváriájának első lépéseit járja, és valahol tudja, hogy élethosszig tartó próba lesz ez...

Léted szerves kötelékei a súlyosabb hiányt szenvedik meg – de mi, akik a pályádnak csupán statisztái voltunk, mi is megállunk néhány spontán pillanatra, ahol talán akkor reagálunk a legőszintebben, ha meg sem szólalunk...

Persze hallunk – s néha mondunk is – részvételtjes, szépen megkonstruált mondatokat... de Mészzy, te nem ezekben vagy! Sokkal inkább az asztalnál felidézett sztorikban (uram bocsá! még az emlékező felnevetésekben is), a régi zenékben, amiket szívesen hallgattál, a rád emlékezve emelt poharainkban, a megrekedt mondatokat követő csöndben. Mint ahogy ott vagy a részvétlenül hétköznapi tárgyban is, amiket a kollégium pincéjében (makói művésztelepi bázishelyeden) hagytál: az eltört agyagszobrocskában, az otffelejtt üres kávéspohárban, a gazdája vesztett kerékpárban...

És persze magasztos kéznymaidat is

szertehagytad. Városunk is abban a szomorú szerencsében részesült, hogy a Hagymatikum csodás színterét kölcsönözhetette legutóbbi (akkor még nem sejtettük, hogy utolsó) megmutakozásodhoz. Utolérhetetlen alkotói párosotoknak ez a csodás dokumentuma – már tudjuk – a kettőtérés előtti pillanatot konzerválja... De az is mintha csak most lett volna, amikor egy évvel korábban a múzeum udvarát varázslótök mesebeli kertté a szobraitokkal...

Az értékes, érzékeny, alkotó ember lelke és elméje leggyakrabban a fájdalomból építkezik – gyöngyöt présel ki magából, néha falat is emel belőle maga köré, sőt sokszor még szítja is ezt a fájdalmat... és ebbe a gerjesztett fájdalomba bizony bele is roppanhat...

Talán szentségtörően hangzik, de mi, akik itt maradtunk, az alkotássá nemesült fájdalom haszonélvezőivé válunk. És ez már így marad, hiszen a hiány is egy fájdalmas inspiráció lesz a Téged nélkülöző művészársak számára...

A NATURA művésztelep idejéig vezető gondolata a vízjel. Ez az egyedivé nemesítő jelzés belesimul az őt körülvevő papír textúrájába, szinte láthatatlan, de ha fény felé tartjuk, tökéletesen kirajzolódik, örök karaktert kölcsönözve hordozójának. Triviá-

lisan kínáló hasonlattal élve, egy ilyen mesterjegyet hagytál/hagysz az alkotóközösség szellemi-művészi anyagában. Szervesen, beleéve, és már időfüggetlen állandóságban...

Jelen vagy a közös kiállításon is, madár alakokat öltve. És valahogy ez sem véletlen! Ezekbe a finom színekben játszó, lesimult vonalú kis lényekbe valószínűleg belecsempészted mindazokat a képzetársításokat, gondolati kontrasztokat, amelyek óhatatlanul eszünkbe jutnak a madár-ember párhuzam ürügyén: szívósság és törékenység, matéria és légiesség, ég és föld közötti élettér (bizarr, de közöttünk egyedülként, Te talán már ismered ezt a kettősséget)...

Szóval hosszú az út az elengedésig. És persze tudjuk is, hogy ennek ott kell lenni a folyamat végén, de az emberi elme önző és végsőkéig marasztal. Előszámlál minden lesöpört életmorzsát, félretolt gondolatot, kéznymokat viselő tárgyat – így van ez rendjén. Kérlek, ne nehezted érte odaátrol!

És még valami: társadat, alkotó életed másik felét fizikailag magára hagytad, de a spirituális köteléket ugye – legalább öfelé –, nem engedted el?!

Mi – amíg tudjuk – innenről tesszük ugyanezt...

Oláh Nóra

B. Mikli Ferenc

1921-2013

*Városunk szülöttének, a neves festőművésznak, Baja város díszpolgárának,
a Bajai Nagy István Művészeti Egyesület tiszteletbeli elnökének tartalmas élete július 30-én lezárult.
Sok-sok tisztelője augusztus 14-én kísérte utolsó útjára a Rókus temetőbe.
A gyászszerartás közben elhangzott két beszédet közöljük.*

In memoriam B. Mikli Ferenc

Megpróbáltatásokkal, veszteségekkel teli hónapok vannak mögöttünk.

Februárban, ugyanezen a helyen, Udvardi Erzsébet koporsójánál álltunk, majd Rapcsányi Lászlót temettük Budapesten, múlt hét szombatján Mészáros Gábortól, Mésztyől búcsúztunk, most B. Mikli Ferencet kísérjük utolsó útjára.

Ezer szállal kötődtek Bajához, ezer szállal kötődünk hozzájuk. Életük, munkásságuk, alkotásaik, művészetük, a velük való személyes kapcsolat formálta Baja város arcukat, formálta világlátásunkat, értékrendünket, felemelt a hétköznapi szürkeségből. Átadták azt, ami művészlétükből adódott. ahogy Rudnay Gyula megfogalmazta: „Művésznak lenni végtelen elmerülést jelent a mindenség esetlegességétől megtisztított életben, melyben ott tükröződik képe Istennek.”

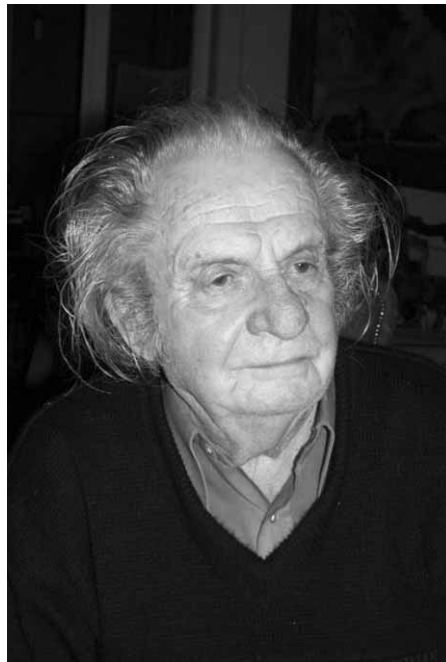
Rudnay Gyula, a Mester. Feri bácsi mindig így hívta, nagy tisztelettel és elismeréssel beszélt róla, egész életének meghatározója volt. B. Mikli Ferenc szervezésében 1946-ban jött létre a Bajai Művésztelep Rudnay Gyula vezetésével a Vojnich-kúriában, majd a Képzőművészeti Szabad Akadémia és a Rudnay Gyula Képzőművészeti Kör. A Rudnay Kör 1953 óta ő vezette.

A Képzőművészeti Szabadiskolából indult művészi pályájára Udvardi Erzsébet, Bartos Endre, Szurcsik János, Gondos Hildegard, Weinträger Adolf, Klossy Irén, Bálint Attila, Pump Károly és rajtuk kívül még sokan mások.

B. Mikli Ferenc alapítója volt a Tokaji, Veránkai Művésztelepnek, a Kárászi Alkotótábornak.

Munkásságát, művészi kiválóságát sok-sok díjjal, kitüntetéssel ismerték el. B. Mikli Ferenc a Baja Város Díszpolgára kitüntető címnek is birtokosa volt.

Tagja volt a Magyar Képzőművészek Szövetségének, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Magyar Vízfestők Társaságának, a Műhely Művészeti Egyesületnek.

Kiállításaival bejárta nemcsak Magyarországot, hanem Európa nagyvárosait is. Szívesen állított ki kis településeken is (így például Dávodon), és különösen kedvelte az alkotótáborokat követő záró kiállításokat. Nagy megtiszteltetés volt számára a Rudnay tanítványok csoportos kiállítására való felkérés, s a közelmúltban, a Nagy István Képtárban megrendezett *Mesterek, iskolák, tanítványok* című kiállítás, amely a 90 éves B. Mikli Ferenc, a 80 éves Szurcsik János és a 70 éves Bálint Attila közös kiállítása volt. A mester és tanítvány viszonyt fontosnak tartotta, ápolta tanítványként és mesterként is.

B. Mikli Ferenc sokfelé járt a világban, de mindenekelőtt bajai volt. Lokálpatrióta, aki városában, városáért gondolkodott, alkotott: Rudnay mester 1946-ban, miután nem volt hajlandó politikai tárgyakat tanítani a képzőművészeti főiskolán, valahol vidéken szeretett volna művésztelepet létesíteni. Feri bácsi győzte meg, majd járta ki helyben, hogy Baján legyen ez a művésztelep.

Művészi pályájának legmonumentálisabb alkotása is Baján látható, a szerb temetőkápolna, a Szent György-kápolna szekkódísz. Miután a város felújította a pusztulásra ítélt épületet, Feri bácsi szinte kötelességének érezte, hogy nagyméretű falfestményein keresztül is továbbítsa nekünk a megbékélés üzenetét a bizánci és latin, a keleti és a nyugati kereszténység szimbolikájának segítségével. Baja városa ajándékba kapta a falképeket, a Megbékélés kápolnáját a megbékélés, békesség üzenetével.

Az alkotómunkán kívül tanított is, nevelte a képző- és iparművészet felé vonzó fiatalokat. A 100 éves Kiscsávolyi Iskola ünnepsorozatának részeként, mint régi kiscsávolyi diák, rendhagyó osztályfőnöki órát tartott a mostani diákoknak a Szent György-kápolnában. Tudta, hogy az ifjúság nevelése, tanítása a nemzet megmaradásának, gazdagodásának alappillére.

Az „ügy” fontossága miatt elvállalta a 2011-ben megalakult Bajai Nagy István Művészeti Egyesület tiszteletbeli elnökségét.

Szerette a társasági életet, a bölcs borozgatásokat, jó hangulatú kocsmákat, a jó zenészeket. Sokan őrizzük emlékeinkben a vele töltött idő mélységét és magasságát, vidámságát és emberségét.

B. Mikli Ferenc példát állított mindannyiunknak: művészeknek, tanítványoknak, barátoknak, bajaiaknak életével, tetteivel, munkásságával. Olyan követendő példát, amit mestere, Rudnay Gyula így fogalmazott meg: „A magyar nemzetnek a lelke ránk van bízva. Jöjjenek a katasztrófák, az embertelen üldözések, kínok, gyötrelmek – hóban, fagyban, mezítlábasan is – dédelgetve, melengetve, szívünkbe zárva ápoljuk a magyar lelkiséget, mert ez a mi életünk egyetlen értelme.”

Februárban a fény hazatért a bajai Rókus temetőbe, most B. Mikli Ferenc is hazatér a családi sírboltba.

Feri bácsi, nyugodj békében!

Zsigó Róbert

Üzenet B. Mikli Ferencnek

Kedves Barátunkat, Mikli Ferenc festőművészt kísértük itt, földi útjának végén, nyugvóhelyére. Nem búcsúzunk, mert személye, tehetségének összes jele, emléke itt marad velünk. A távolság nőtt meg csak közöttünk, ami eddig is elválasztott tőled, kit kevésbé, kit messzebből.

Több mint negyven éve, az 1970-es évek elején ismertem meg e festőt, kedves feleséget, Rózsikát, s hűen ápolt kicsi, mesebeli öreg néni anyósával és az őt körülvevőket. Bőven volt alkalmunk beszélgetni, kitérve művészi útját a kezdetektől az utolsó rezdülésig. Együttléteinket kiállításainak szervezése és előkészítése, megvalósítása, cikkek írása töltötte ki, a megértés, méltánylás öröme és kisebb-nagyobb bánatai mellett. Szívesen mesélt fiatal koráról, művészi indulásáról, tanárai, legfőképpen Rudnay Gyulához fűződő mély kapcsolatáról, akinek szárnyai alatt teljesedett ki művészete. Rudnay szelleme úgy irányította pályáját, hogy sem követője, sem megtagadója nem lett. Mikli Feri képei tükrözik minden mozzanatát lelkének: boldogságát és tragikus pillanatok

bánatát. A valóságot átlényegítette sugárzóan finom színekké, és szomorúságát is, komor hangulatú élményvilágú művekké.

Városa, a szeretett Baja, szívét, lelkét rabul ejtette. Hiába volt már fiatal korában nagy sikere külföldön, hiába várták őt élményekkel telítetten más tájak, városok, barátok, reményekkel és lehetőségekkel telítve, hazavágyott. Úgy mutatta be Baját, mint az egyetlen éltető földet, a hazáját. Sokat utazott és festett, rajzolt más vidékeken, ám minden képében érezzük a magyar ízt, a magyar színek hangulatának jelenlétét.

Nemcsak műveivel irányította érdeklődésünket, hanem a bajai művésztelepen hosszú évtizedekig végzett művészetpedagógiai munkásságával is. Sok nagy hírvű művészt indított útjára. Tudta, hogy Baja számára a teljesség: embereivel, utcácskáival, régi szokásaival, a Duna közelségével. Mentette a régi sírokat, a megbékélés kápolnáját, amelyet freskóival díszített. Ugyanúgy otthon volt a bibliai történetekben, mint a szorgos hétköznapokban, amelyeket festői átlényegítésében nyújtott át

híveinek. Mélyen kutatta az emberi érzéseket, szüleinek, feleségének csodálatos emléket állított képeivel, számtalan önarcképe pedig őszintén jelezte lelkét, sok-sok nosztalgiával és vágyódással.

Szerette az őt szívből befogadókat, barátait, nagy számú, igazi rajongóját, de mély emberismerete révén a tőle távolmaradókat is felismerte. Sokszor hiányolta a törődést, az igaz emberi szavakat. Képei befogadása-kor ezeket is végigkísérhetjük. Ám az ő rendíthetetlen szeretete, gondoskodása és az őszinte adni akarása minden cselekedetében, így műveiben is megnyilvánult. Nagyon vágyott arra is, hogy egy könyvben is megjelenhessen alkotói pályafutása, ezt sajnos életében nem sikerült megvalósítania.

Szelíd, kedves lénye, alakja, a kopogó cipőivel, már nem tűnik fel a bajai tereken, utcákon. Elhagyott műterme, háza új életet kell hogy sugalljon, amelyet nekünk kell megálmodnunk és megvalósítanunk.

Ferikém, nyugodjál békében, szeretünk, és továbbra is gondoskodunk rólad!

Kratochwill Mimi

Egy szeptemberi délután a bajai Duna-parton

Noha már szeptember közepén jártunk, a nyár még nem akarta átengedni helyét az ősnek. Az éjszakák már kissé hűvösek voltak, de nappal ragyogóan sütött a nap, és a hőmérő higanyszála még a 25 °C-kal kacérkodott.

Miután Magyarországon tartózkodtam, szokásom szerint néhány napra ellátogattam szeretett városomba, Bajára. Ha már ilyen ragyogó időben Baján voltam, ebéd után elhatároztam, hogy kihasználom az alkalmat, hogy kiruccanjak egy kis délutáni sétára a Duna-partra. Az elhatározást tett követte, beültem a kocsiba, és irány a Duna. Végighajtottam a rég jól ismert Szentjánosi úton, és pár perc múlva már a híd fölött, a hajdani koppányi zátonyoknál voltam. A Duna-part változott némileg a régen ismert-hez képest, de azért hamarosan találtam egy kis homokos partrészt, ahol le tudtam telepedni. Mindenütt csend és nyugalom honolt a folyó partján, mindössze egy család rakta a tüzet lacikonyhához a közelben. A nap melegen sütött, így leteríttem törülközőmet a homokra, fürdőruhára vetköttem és lefeküdtem a törülközőre napozni. (A fürdéshez szükséges kellékeket mindig magammal hordom a kocsiban.) Élveztem a

napsugarak meleg simogatását, ami jól esett a délelőtti kocsikázás után. A lábamnál hömpölygött öreg barátom, a Duna, és csábítóan hívogatott habjaiba. Engem se kellett nagyon biztatni, hisz mindig rajongója voltam a folyónak, így hát felálltam, és a lankás homokon lépésről lépésre lassan beleereszkedtem a friss dunavízbe (17,5 °C), és elkezdtem úszni. A friss víztől nem féltem, hisz fiatal koromban a Dunán megszoktam azt, és az Atlanti-óceán partján is sokszor ilyen hőmérsékletű a tenger. Persze nem szándékoztam hosszan úszni, vagy átúszni a folyót, mint régen, amikor ez gyakori szórakozásunk volt, csak egy kis izelítőt akartam venni. Ráfeküdtem a vízre, átadtam magam az árnak, és hagytam magam sodorni. Ezen a partszakaszon lejjebb egy forgó lehetett, amelyik megfordította a sodrás irányát, mert az ár felfelé vitt. Ismertem már régről ezt a tüneményt, mert mikor valaha a Hajós Egylet dunai strandjára jártunk, ott is hasonló eseményben volt részünk. Egy darabig élveztem, hogy a víz víz felfelé, majd megfordultam, hogy visszaússzam a ruháimhoz. Ekkor bizony meg kellett küzdeni az árral, annál is inkább, mert jobb térdem csak kevésbé hajlik, így jobb lábamnak nem

sok hasznát veszem az úszásnál. Nem csekély erőfeszítés után sikerült a ruháim vonalába érnem, ahol kieickéltem a vízből. Aki nem tapasztalta, az nem tudja, milyen pompás érzés kijönni a hideg vízből a meleg napra. Az ember úgy érzi, hogy pezseg a vére, mintha ezer túvel szurkálnák a bőrét. Szinte újra húszévesnek éreztem magam.

Lefeküdtem a törülközőmre, és néztem a régi kedves Dunámat. Innen nézve a táj nem sokat változott hatvan év alatt, szemben az ártéri erdő zöld fáival övezett folyó épp oly méltósággal hömpölyög dél felé, mint régen. Lejjebb a Vénduna leágazása szakítja meg az erdő sávját. Ott ma már fürdőtelep épült, a hajdani cserkésztaborunk sáortanyája helyén. Alatta a híd acélvázája szeli át a Dunát, már nem a régi boltíves, amelyet az amerikai repülő 1944 szeptemberében lebombáztak, s amelynek roncsai éveken át szomorúan lógtak a Dunába, hanem egy új, amelyik 1950 körül épült. Kissé elmerengtem a múltban, s magam előtt láttam a fiatal diákokat, aki skiffel számtalanszor csalinkázott ezen a tájon őszi csendes délutánokon, fogócskát játszva a vöcskökkel. Később, egyetemista koromban, a nyári szünetekben őrsi hajóval

vagy ladikon jöttünk ide a zátonyokra lányok és fiúk társaságában, s töltöttünk kellemes vasárnapokat fürdészel és napozással. Bizony, a legtöbbjük már a mennyei vizeken csónakázik.

Közben alulról feltűnt egy vontató, amelyik uszályokat tolt maga előtt. Igencsak erőlködni kellett, hogy haladni tudjon az ár ellen. Később egy hatalmas turistahajó jött felülről, és gyorsan haladt az árral a fo-

lyás irányába. Valamikor ilyen „monstrumok” nem jártak a Dunán, csak kétkérményes fehér gőzhajók, a Szent István vagy a Deák Ferenc, amelyek lebonyolították a forgalmat Budapest és Mohács között, ezek ma törpének tűnnek ezen óriások mellett. Amikor az egy órai hajó jött Mohács felől, mi, gyerekek nagyon szerettünk beúszni és ringatni magunkat a hullámaiban. Azóta már más hullámokkal ismerkedtem meg

az óceán partján, ahol néha méteres különbségek vannak a hullámhegy és a hullámvölgy szintje között.

Egy darabig még élveztem a nap simogató sugarait, de sajnos sokáig nem maradhattam, mert még sűrű program várt rám délután, de örömmel töltött el, hogy 85 éves fejjel megérhettem ezt a két kedves órát szeretett bajai Dunám partján.

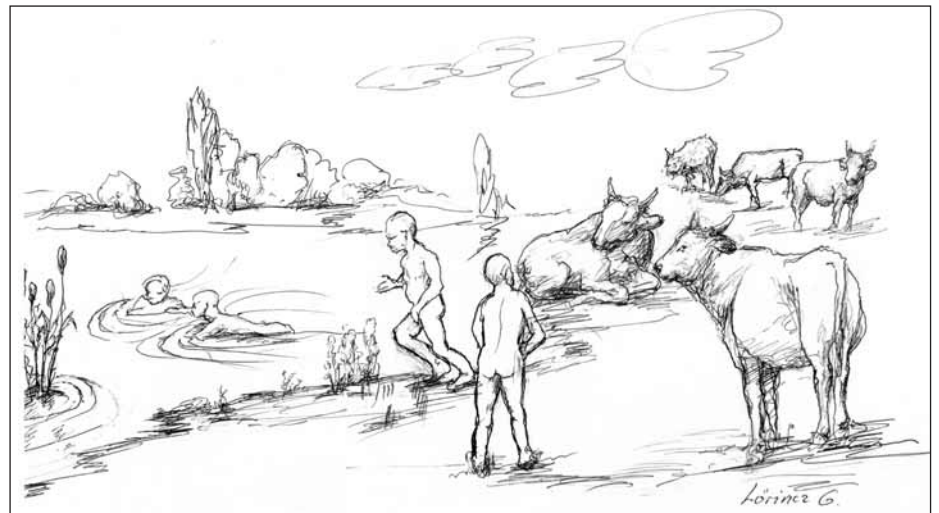
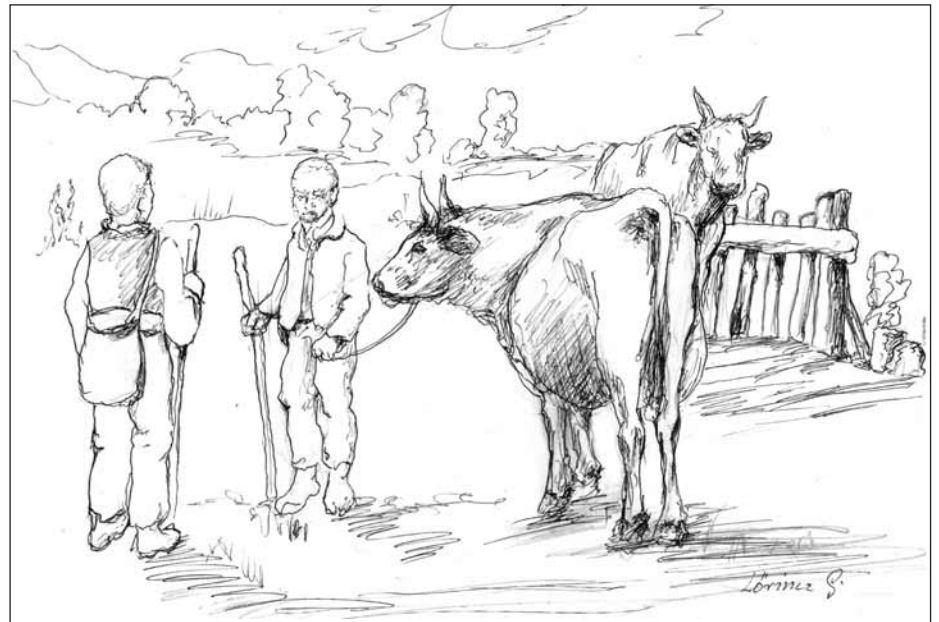
Dr. Kosztolányi Károly

Bukovinai székely pásztorkodó gyerekek

Életkép

Hogy esz montá Émre, hogy mejik részt csapjuk fél ezénn a hétén – kérdezte Gyuri Jánoska a másik Jánostól, akinek Jóba volt a csúfneve. – Én úgy tudom, hogy a baltulsót étessük le. a kerekdombnál kezdük s úgy haladunk felfelé. Nekem es Kormos Mátyás montá, s azt tudod, hogy méjen. Az a legnagyobb öröme hogyha valakivel a bolongyát járathassa. Moglehet, hogy most az igazat montá – vélekedett a másik János, aki kötélen vezetve vitte a Hóka nevű tehenét a falu végétől nem messze folydogáló patak fahídjá felé. Ez a kis híd volt az irányadó a legel-tetést illetően. A patak mindkét felén legelők voltak, amiket közös megegyezéssel beosztottak. A falu felől nézve a híd túlsó része volt a baltulsó. Az ezenfelől lévő a bal innenső. Ugyanígy a jobb oldal is. Ésszerű volt, mert míg az egyik részt „nyúzták”, addig a másik három helyen zavartalanul nőhetett a fű. Kántor Emre volt a teheneket őriző gyerekek mindenható vezetője, parancsolója. Emre három-négy évvel idősebb is volt, mint a legtöbb pásztorkodó gyerek. Ő maga sokszor ki sem ment. Másfelé volt „dolga”. Megtehetette. A gyerekek jobban vigyáztak az ő tehenére, mint a magukéra, akkora respektusa volt Imrének közöttük. Hogyne, mikor – a gazdag apja révén – neki volt csak pénze futballra, amit időnként közéjük dobott, hadd rúgják egy-egy óra hosszat. Óriási különbség volt a bőrlabda s az ő szőrlabdájuk között, ami meg volt kantározva – madzaggal körülhurkolva –, hogy valahogy tovább tartson. Futballt rúgva, azzal triblizve (cselezve) magukat is nagyobbaknak, különbnek érezték.

Imre már a nagyobbacska lányokat leste. Ahogy mondta: azoknak imá ki van szöktetve a csicsik. Egyik-másik mikor a legénkének kergetik őket, úgy ügyekéznek futni, hogy utol es lehessen érni. Csak azért sikojtoznak, hogy meglégyen a láccattya annak, hogy ők ugyan nem akarták, ha jól megszorongassák s megcsibbedik a mejecskéjüket. Azok közt es

Hangya Étélt lehet leghamarább utolérni. Poce Mária es jó „kupačka”. Ő még szép es belé (hozzá).

Addig, amíg a lányoknak nincsen különösebb kifogásuk, jó-jó, de Kormos Mátyás Lovász Etelt „félforgatta” – erőszakkal fel-

emelte a szoknyáját meglesni az alatta lévő. Nagy volt a riadalom. Meg voltak szeppenve a gyerekek, mikor látták, hogy Etel böggve ment haza, avval fenyegetve Matyit, hogy megmondja az apjának. Nem is kellett sokat várni. Jött Endre-Ferenc-

Antal (ragadványnev). Az arca színéből lehetett látni, hogy itt nem csak égzengés, hanem villámlás is jócskán kilátásban van.

Antalbám a falunak egyik előjárója lévén valami ünnepélyre készült. A lábán bő szárú, fehér gatyá, fõnt lajbi, a most vörös fején Kossuth-kalap. Úgy megijedve Matyi még nem látták a gyerekek, mint akkor.

Egy ideje nem esett esõ, s a sekély részektõl elpárolgott a víz, mély hibókat hagyva a helyén Matyi nagy szerencséjére. Ez megállította Antalbámot. Jól számított Matyi, mikor arra vette az irányt. Mezítláb Matyi szerencsésében kievickélt belõle, s õt hamarosan elnyelte egy kukoricás. Antalbám eltorzult arccal rázogatta az öklét a „tõrõbuza” tábla felé. No, várj csak Mátyáska, met evvel mi ketten még nem végeztünk! Ne várd, hogy a kezem közti kerûj, met kifacsarom a nyakadot!

Megenyhülve nézték, amint Antalbám a sáros csizmáit s a kifehérített ingét-gatyáját villogtatva viszi magával „viharfelhõként”, vissza-visszanézve a kukoricás felé. Látni lehetett, de érteni már nem, hogy milyen áldásokat szór Matyi irányába.

Most a gyerekek a fantáziájuknak szabad utat engedve találgatni kezdték, hogy mi lett volna, ha elkapja Antalbám Matyit. Volt, amelyik azt is el tudta képzelni, hogy megnyuvasztotta volna, ahogy fel volt „haraguvá”.

Ráfel, kihasználva a vihar utáni kisütött napocsát, elkiáltotta magát. No, ki jó férõdni? Lerúgta magáról a kirojtosodott gatyáját. Tõbben követték a példáját, balkezettel takargatva még ártatlan fityegõjüket. Cuki Béla, aki kicsit idõsebb is volt, egy kézzel el se tudta egészen takarni.

Kicsi Gergécske is közéjük merészkedett. Ő nem volt valami merész legényke, de több volt a fejében, mint a legtöbb ott hengegõ erõszakosnak. Kicsit tisztelettel is néztek rá, mert súlya volt annak, amit mondott. Nem egyszer fordult elõ, hogy ha valamilyen vitás kérdésben nem tudtak megegyezni, az hangzott el, hogy: Gyere, kérdezzük meg kicsi Gergécskét! Amit pedig õ mondott, el lett fogadva, mint mikor a bírõ ítéle-

tet hirdet. Úszni tudott valamelyest, de burulni (víz alá bukni) nem szeretett. Sehogyse szerette, ha a feje a víz alá kerül.

Ahogy Ráfel észrevette ennek a kicsit visszahúzódó gyermeknek a nem valami nagy barátságát a víz alatti világgal, fel-emelte s csak annyit mondott, hogy: fogd bé a zórodot! Azzal – nem törõdve a fiú kapálózásával – beleteremtette egy mélyebb részbe. Szegény gyerek legszívesebben felmondta volna a rokonságot, mert apai oldalról unokatestvérek voltak Ráfellel. Valahogy kikeménygett a kicsit rohadt szagú vízbõl, mert kendert is áztattak onnan nem messze a tóban.

Azért õ szerette ezt a vizet. Amikor csak tehette, elüldögélt a tó partján a hidacska mellett, s elnézte a sok élõlényt, ami gazdagon mozgott benne. A piócákat (vérszipókának mondták ott), amibõl ugyancsak sok volt. Vízipókákat, csíborokat, amint két lábbal lökték magukat elõre a vízben. Sok más, amirõl nem is tudta, mik azok, csak nagyon érdekesnek s értékesnek, kicsit mulatságosoknak is találta. Leginkább a sok apró halat szerette nézni, amint a sekély vízrészeket meg-meglóduló étellel töltötték meg. Voltak ebben nagyobb halak is. Itt-ott még csuka is került a feneketlen kosárba, mert legtöbbet azzal halásztak. Az egyik gyerek egyik oldalon megtaposta a vizet a purcbokor (káka-csomó) mellett, kijesztve az ott tartózkodó, megbúvó halat. Ugyanakkor a másik gyerek, a másik oldalon megborította a jó térdig érõ vizet. Ezután pusztá kézzel fogta meg a benne rekedt halakat. Ebben a tóban s környékén nyüzsgött a természet áldotta élet mindenféle formája. A bíbicmadár (amit manapság alig látni) annyi volt, hogy majdnem kiabálni kellett a vijjogásuk miatt. A szegényebb családok gyermekei többször vittek haza rántottának a szeplõs bíbictojásokból.

Ami a piócákat illeti, nem csináltak belõle ügyet. Alig volt fürdés, halászat, hogy nem kellett kettõt-hármat leszedni belõlük a lábszárúkról. Egy ilyen alkalommal igazán kacagnivalóra lett figyelmes a kicsit távolabb húzódtott gyerekcsoport, akik a kifogott halakon osztzkodtak. Odanézve

ugyancsak furcsa kép mutatkozott ott. Ráfel volt ott letolt gatyával lehajolva, s Lázár (aki amúgy is elég vaksi volt) a fenekében kotorászott, kukucskált bele. Kiderült, hogy a pióca éppen a likába kapaszkodott bele. Lázárt sikerült neki rávenni, hogy valamiképpen távolítsa el. Ez az „operáció” kivételesen igen fájdalmas lehetett, ami Ráfelbõl elég hangos „ujjogást” váltott ki, amin a többiek nagyokat derültek.

A napokban történt egy majdnem tragédia is. Dilinger Albét (aki fejben egy kicsit visszamaradott volt) majdnem agyonütötte Nyisztor Ferikét. Úgy történt, hogy Albét szerelmes volt Ágniskába, aki a gyerekek rábeszélésére úgy tett, mintha elfogadná az udvarlását. Ezt bizonyítandó, még keszkenyõt és adott neki. Ferike vállalkozott riválisnak az Albéttal való kitolásos játéokban. Albét többször kijelentette, hogy õ biza fejbeüti azt, aki elmeri tõlle szeretni Ágniskát. A dolgot úgy sikerítették, hogy Albét véletlenül meglássa, mikor Ferike ölelgeti Ágnist. Anynyit mondott Ágniskának, hogy „kinek attál te keszkenyõt?”. A fenyegetést pedig szó szerint beváltotta. Ferikét úgy fejbe kólintotta a matyukás bottyával (bunkósbót), hogy félõ volt, tán meg is halt. Elég sokáig hevert öntudatlanul a fûben, körülállva a tanácstalan pásztorgyerekekkel. Egyiknek se volt fogalma olyanról, mint elsõsegély. Orvos? Olyan csak a legközelebbi városban létezett. Amíg valaki gyalog vagy akár lóháton értesítette volna, addig százszor is meghalhatott volna. Telefon? Talán az egész faluban se létezett. Biciklije is csak Pityókás Istvánnak volt, akit ezermesternek ismertek.

Egy jó idõ múlva Ferike mégis magához tért. Összeszedte magát annyira, hogy hazavezették. Nõ! Várjál csak Albét, met ezt te még visszakapod! – fogadkozott a rosszul járt Ferike. Ebbõl aztán szerencsére mégsem lett semmi. Idõközben idõsödött az a nap nap is. Már meghajolva ereszkedett a tó nádasai fölé. Mosolyogva, kipirult arccal köszönve el a teheneiket hazafelé irányító székely legénykéktõl, akik a szemben jövõ felnõtteknek dicsirtessék-kel köszöntek.

Lõrincz Gergely

Dobai Tamás

1950-2013

Augusztus 7-én írt e-mailemben pironkodva kértem bocsánatát, amiért több mint két hétig nem jelentkeztem. Miután eltelt újabb tíz nap, arra gondoltam, talán azért nem kapok választ, mert éreztetni akarja,

milyen az, hiába várni. És aztán mint villámcsapás ért a döbbenetes hír: Tamás meghalt.

1971 õszén találkoztunk elõször. Ő már egy éve tanársegédként dolgozott a Bajai Tanítóképzõ Intézetben, én akkor kerültem

oda adjunktusként. Ő zenét tanított, én fõleg irodalmat. Nem álltunk napi kapcsolatban, de a képzõben akkortájt igen gyakori irodalmi és zenés mûsorok összehoztak bennünket. Dinamikus egyéniség volt, tes-

tileg, szellemileg egyaránt friss, mozgékony, és kitűnő zongorista. Emlékszem, különösen Chopin műveit játszotta mély átéléssel, fővárosi koncerttermek előadásait idéző művészi erővel.

Pécsett született, de csak „technikailag” (ezt ő mondta így), Köblényben nőtt fel, a kis dunántúli helységet tartotta szülőföldjének, és az első város, amellyel négy-öt évesen megismerkedett, Baja volt. Édesapja akkor a falucska megbecsült tanítója, a nála húsz évvel idősebb bátyja a bajai zeneiskola tanára. Egész életében szívesen felemlgett emléke volt, talán zongoraművészi ambíciót is az ültetett a lelkébe, hogy hatévesen azon a koncertzongorán játszottak négykezest a bátyjával, amelyen egykor Bartók játszott a Nemzeti Szálló nagytermében. (Koncertjükre a belépti díj 1 Ft volt.)

1975-ben elváltak útjaink, de azért tudtam róla, fiai igazgatóságom idején jártak a III. Béla Gimnáziumba. Ismertem és alapos, jó munkának tartottam az 1977-ben megjelent *Baja és környéke* című útikönyvét, és tudtam, hogy a tanítás mellett szívesen kutatgat. Utánajárt például Fülep Lajos bajai életének, és e kutatásának eredményét publikálta is (*Fülep Lajos bajai évei*, Dunatáj, 1982. március, 25-37. oldal).

Az 1976-1981 közötti öt év kivételével (akkor a szekszárdi zeneiskola tanára volt) 1989-ig a tanítóképzőben dolgozott. Jól érezte magát, szerette a tanítványait, de

egyre többet gondolt arra, hogy másutt, valahol külföldön is ki kellene próbálnia magát. 1975-ben egy megyei művészkiadottsággal járt Finnországban, utazgattak, koncerteket adtak. Akkori kellemes emlékei is közrejátszottak abban, hogy végül az északi országot, távoli rokonainkat választotta. Családostól kerekedett fel, de egy idő után egyedül maradt.

Bajával sohasem szakadt meg a kapcsolata. A gyermekkori élmények és a közel két évtized, amit felnőttként töltött a városban, ide kötötték. Őrizte, ápolta az itt kötött barátságokat, és minden érdekelte, ami itt történt. Megszerezte, olvasta a bajai kiadványokat, az elmúlt évtizedben a *Bajai Honpolgár*-t is. Újraéledő kapcsolatunk ennek köszönhető. Évekig egy itt élő jó barát intézte az előfizetést, de amikor ez a lehetőség megszűnt, egy nekem címzett levélben érdeklődött, hogyan lehetne külföldről átutalni a 2012. évi előfizetési díjat. Örültem a levélnek. Megadtam a kért felvilágosítást, és mindjárt felkértem arra is, legyen munkatársunk, külföldi levelezőnk, hiszen – így indokoltam az ajánlatot – emlékeim szerint valamikor nemcsak a bilentyűkkel tudott virtuóz módon bánni, hanem jól forgatta a tollat is.

Hamar ráállt a dologra. A 2012. márciusi számban már meg is jelent az első levele *Kedves, Jó Bajaiak! Egy eljegesmedvesült honfitársatok jegyzetei* címmel. Összesen

tizennégy levelét közölhetjük, az utolsót ez év júliusában. A megszólítás mindvégig ez volt, csak az alcím változott. A levelekből sok mindent megtudtunk Finnországról, és sok mindent Tamásról is. Írt az ottani hagyományokról, szokásokról, a finnek becsületességéről, ünnepeikről és újra és újra a zord klímáról, a dermesztő hidegekről, a depresszióssá tevő sötétségről. Megtudhatuk azt is, ha netán addig nem tudtuk, hogy a kerítés ott sem kolbászból van, s a megélhetésért keményen meg kell dolgozni. Egy zenetanárnak például ezer kilométereket kell autózni, hogy eljusson oda, ahol az óráit hétről hétre meg kell tartania.

Az utóbbi időben közölt írásaiban is, magánleveleiben is fel-feltűnt a vágyódás az „ideiglenesen” elhagyott haza után. Júliusra szánt levelében elküldte, közöltük is, a Juhannusrusu, azaz a Szent Iván rózsája képét. Azt írta mellé: „Tavaly ültettem, az idén már virágzik, s mire igazi bokor lesz – megyek végleg haza, Magyarországra.”

Nem így történt, a sors közbeszólt. Egy értékes élet váratlanul megszakadt. Hiába mondogatjuk, hogy megérdemelte volna az itthoni békés öregkort. Szeretteinek, barátainak bele kell törődniük a megváltoztathatatlanba.

Fájó szívvel csak a halottakról szóló ősi kívánságot ismételtethetjük: Nyugodjék békében!

Bálint László

150 éve városháza

150 éve költöztek a városi hivatalok a Grassalkovits-kastélyba

A legtöbb bajai számára természetes, hogy a városháza a Grassalkovits-kastély. Néhányan azt is tudják, hogy mai formáját a 19. század végén nyerte el, amikor a barokk épületet neoreneszánsz stílusúvá alakították. Hogy mióta városháza a kastély? S hogy hol volt a régi városháza? Ezekre a kérdésekre már kevesen tudják a választ ...

Másfél száz év nagy idő! A jubileum kapcsán két épület története fonódik össze: a régi városházáé és a Grassalkovits-kastélyé. A régi városháza története a kevésbé ismert, hiszen építési idejét sem tudjuk. A főtér déli oldalának közepén volt, és a telek majdnem az egész oldalt elfoglalta. (A Kamarás Dunapartig a városháza mellett volt a főjegyzői lak, mögötte az aljegyzői, és a főjegyzői lak előtt még a kaszinó épülete is elfért.) Csak Klenáncz János fűszerkereskedő háza volt a Fő utca (ma: Szabadság út) felé „mellette”, valójában kicsit beljebb, hiszen egy kis tér

vagy a főtér egy benyúló része volt mellette. A főtér déli oldala ugyanis a mai Deák Ferenc utca meghosszabbításában volt, tehát valamikor ennyivel kisebb volt a főtér.

1831-ben *Fordulás az alföldön* című írásában Mindszenty Antal így mutatta be: „A Városháza, szinte a piaczon meglehetősen földszint való épület; középet a' homlok oldalon a kapu, balra egy pár nagy üres szobák, szegletben a' tanács üllések helye, mellette a' levéltár, pénztár st. E'f jobbról a városi Cancellaria, cancellisták, pandurok st. Szobáik, hátul az udvarban s a mellette való külön magyarforma udvarban loistállók, szinek s egyéb szükséges épületek. Nevezetes a Városháza alatt való derék pince”. Más forrásból tudjuk, hogy sárga színű volt – valószínűleg a barokk épületeknél elterjedt Mária Terézia-sárga – és nevezetes volt a nagykapuja is, mely számos 18. és 19. századi Baja városképes mesterlevélén feltűnik. Ez alapján lehet be-

azonosítani az épületet. (Az egyik 19. századi mészáros mesterlevél metszetén például a főtér északi oldalára, a Sugovica partjára került.) Több manapság vagy a 20. században megjelent könyvben – városismertetőben – írják, hogy a városháza az 1840-es nagy bajai tűzvésznek lett az áldozata. Nem ez történt, hiszen a kevés épen maradt belvárosi ház egyike volt. Bár már a tűzvész előtt, 1833-ban tervezték, hogy emeletesre építik, ez 1847-ben és 1858 körül sem valósult meg. Valószínűleg 1860-ban készült Benger János terve a tornyos, emeletes városházáról, mely most a Türr István Múzeum várostörténeti állandó kiállításán látható. 1847-ben írta egy reformkori lap: „a' városház jövő tavaszkor újra fog építtetni, emeletre (mert eddig nem volt az!) és magas óratoronnyal”. Az *Aldunai Lapok* 1860-ban így panaszkodott: „Nincs városháza; az már nem igaz, hanem az igaz hogy újat lehetne építeni.” A tűzvész

után tehát már nem felelt meg a kor igényeinek és elvárásainak – mikor a pesti tornyos emeletes városháza volt a minta a többi város számára – a régi – 18. századi vagy még öregebb – városháza. Közben ugyanis 1853 elejétől Istvánmegye Bajához csatoltatott, 1858-tól királyi szabadalmú lett a város. 1862-ben megvásárolta a Bajai Uradalmat (1863. január 1-én vette át). Ez utóbbi tette lehetővé, hogy az egykori földesúri lakhelyre, az uradalom központjába költözzenek át a hivatalok. A szeptember 3-i szerződés szerint a kastélyért és a mellette lévő préházért és urasági piaci boltokért 100 ezer forintot fizettek. (Összehasonlításként a nyolc kocsmáért és a serházért, valamint a mészárszékekért és a bor és pálinkaméresi jogért 400 000 forintot.)

Az átköltözést a kortárs – a barátok háztörténetének írója – így örökítette meg: 1863. március 26-án „az urasági kastélyban (mely egykor a nagyméltóságú gróf Zichy családé volt, most azonban Baja városé) megkezdték a felújítást: a felső emeleten lesznek a városi hivatalok, alul pedig köröskörül megnyitják a boltíveket, amiként a nyugati részen egy új utcát”.

Az ő szempontjukból, ugyanis a legfontosabb változás, a kolostor bejárata előtti megnövekedett forgalom jelentette, mely az új utca nyitásával járt. Ezt az utcát Hentes-köznek is nevezték (ma Apponyi Albert utca), mert az új piaci beosztás szerint ide kerültek a hentesek. A hentesek után a szalonások és a főtt ételárusok is ebbe az utcába kerültek. Éppen 10 évvel korábban kellett rendezni a céhbéli és az iparjogos hentesek közt, hogy hol áruljanak, akkor a főtéren a Pilaszánovits Lajos (Pilák-ház, ma: Zsidó alapítványi vagy Fischer-féle házként ismert) háza előtt két sorban rendezték el. Akkor a zsírárulók és a halsütők következtek a hentesek után. Az új utca azonban nem tetszett az iparjogos henteseknek és ők egy évvel később kérték, hogy a régi helyüket – a Pilák-ház előtt – kapják vissza, ugyanis szerintük nem eléggé huzatos az új utca és nagyon ide süt a nap és így árujuk könnyen megromlik.

Az új utca már a Szent György-napi vásárra kész lehetett, mivel a szerződés szerint az új falat április 17-ig kellett elkészíteni és ekkor egy kaput is készítettek a barátok felé. A kerítés hamarabb kész lett, hiszen április 8-áról származik Benger János építőmesternek a számlája, hogy a régi boltoknál kerítésfalat épített. A főtér felőli kerítés elbontása után a szélső sarokbolt falát is helyre kellett állítani, amit már egy másik bajai építész, Viltsek Miklós végzett el. (A tanács május 15-én rendelte meg a munkát és 30-ára már kész is lett.) Az új utca teljes meg-

A városháza. Mellette az épülő takarékpénztár látható (Türr István Múzeum)

nyitása a nyár elejére maradt, ugyanis a június elseji tanácsülésen arról döntöttek, hogy a szűk főpiactérről némely árusokat áthelyeznek ide, illetve a többi árusítóhelyet is szabályozták. A tanács utasította a kapitányi hivatalt, hogy mivel a hentesek ügyis kérték az új utcát piaci-vásári árusítóhelynek, ide helyezték el őket, ahogy fent említettem. Az itt áruló hentesekről kapta az új utca később a Hentes-köz nevet.

A városháza átalakítási terveit Gerster és Frey pesti építész uraknál rendelték meg, vagyis Frey Lajos – Gerster Károllyal közös – építész irodájánál. Frey már az 1840-es tűzvész utáni újjáépítésben részt vett. Leghíresebb bajai épülete a zsinagóga, de a szabadságharc előtt tervezte meg a főtéri Pilaszánovits-kastélyt és 1864-ben a városháza melletti takarékpénztár épületét a préház helyén. A tanács 100 forintot fizetett a kastély épületének felméréseért és az átalakítási tervekért.

Március 7-én döntöttek arról, mely szobákat alakítják bolttá. A legtöbb esetben nemcsak a szobát, hanem a hozzá tartozó ámbitust (nyitott folyosó, tornác) is bolttá alakították. Ha nem volt ámbitus, akkor egy kisebb helyiséget csatoltak a boltszobához, valószínűleg azért, hogy raktár is legyen a bolthoz. Összesen 18 boltot alakítottak ki. A szakács szobából is bolt lett. A spájzból őrmester és káplár szoba, az urasági nagy konyhából pedig a kapitányi hivatal lett. A földszinten alakították ki még az árvtárat, az adószedőit, a házipénztári és a számvveői hivatalt is.

Az emeleten az erkélyes termet eredeti állapotában hagyták, ebből lett a gyűlésterem.

Mellette lett a főjegyzői és az aljegyzői szoba, iroda, iktató és levéltárnok szobája, levéltár, törvényszolga szobája, a telekhivatal két szobát kapott, 6 tanácsnoki szoba mellett a börtönöket is itt alakították ki. (Összehasonlításként 1857-ben a régi városházán ezek a szobák voltak: polgármesteri hivatal, kapitányi hivatal, tanácssterem, tanácssterem előtti szoba, Göröntsér tanácsnok úr, levéltári hivatal, adószedői hivatal, pénztári, főjegyzői, számvveői, gyámügyi, cseléd biztosítói hivatal, árva jegyzői hivatal, kasznári hivatal, Osztoics úr, Zottományi úr, a négy írnoknak külön szobája volt (Pap, Kopeczki, Jankovits, Stauder), pandúrok szobája, őrmesteri szoba, összesen 22 szoba. A volt kastélyépületben pedig a földszinten 6, az emeleten 15 szoba volt a városé.) 1864 januárjában döntött a tanács arról, hogy a börtönöket is átköltöztetik a régi városházából. Először az épület felső emeletén a magtár északi részén volt három szoba, később a pincébe helyezték át.

Előzetesen 41 kereskedő jelezte, hogy bérelne a várostól boltot, többen az „első fronton”, tehát a főtér felőli oldalon szerettek volna helyiséget kapni. Egyikük, Vári Szabó Pál még február 23-án kereste meg a tanácsot azzal, hogy szerinte a kastély mely része volna a legalkalmasabb boltokká alakításra, és egy tervet is nyújtott be erről.

A kastélyépület északi és déli oldalát is meg kellett erősíteni, ehhez 2733 font kötővasat vásároltak Heinrich és fiai pesti vaskezeskedőtől. A munkát Hekeshoffer Alajos bajai lakatosmester végezte. A városházán Benger János (aki korábban tervet készített az új városházára) és Varga János építészek

dolgoztak. Hunyady Antal az új utca mellett a városi bolt sarkán dolgozott. A kőművesek nevét nem ismerjük, hiszen őket az építésszek, akik építkezési vállalkozók is voltak, fogadták fel. Az építési törmelék elszállítása már a város feladata volt, ezért a levéltári iratok közt fennmaradt, hogy kik tisztították meg az udvart: Kolonis János és társai, Maksa István, Karlicskó Miksa, Hegedűs Péter és társa és még néhány napszámos.

Az udvarban új kutat kellett fúrni, mert a kútvíz – ahol korábban az épületen belül volt a kút – a kapitányi hivatalé lett. Mesch Antal és János garai lakosok építették az új kutat (ápr. 30-i szerződés). A kút szerkezetét Redl József gépész készítette, de Bauer János rézműves mestertől is vásároltak részöveget a szivattyúhoz.

Az épület fontosabb javításaival május közepére már kész lettek, Hadzsits György tanácsnok, Aczkovits Sándor képviselő Ott Márton felügyelő és Novák József ellenőrizték a munkálatokat és erről a 15-i tanácsülésen tettek jelentést. Néhány munka az év végéig elhúzódott, a végső ellenőrzés 1864 elején volt (az ellenőrző bizottság tagjai: Hadzsits György, Tarczal Antal tanácsnokok és Aczkovits Sándor, Kailbach József, Ott Márton és Novák József képviselők). Varga János csak ezután kapta meg az utolsó részletet. Az épület földszintjének legnagyobb átalakítási munkája a boltok kialakítása volt, ehhez nemcsak a kőművesek munkájára, hanem az asztalosokéra is szükség volt. Ők (Poth Antal és Vukálovits Antal) 23 külső kétszárnyú boltajtót és 15 két szárnyú ablakot is készí-

tettek az üveggel közösen. Az ajtók lakatosi munkáit Kraczl Mihály és fia, János végezte. Ehrlich Mátyás üveges számláiból megtudható, hogy a felső gang már akkor is üvegezett volt. Az ajtókat, ablakokat – más munkáik mellett – Köbling Mátyás és Muzika János festették le. A meszelési munkákat az egyik építész, Varga János vállalta el. Más asztalos munkákat Manhold Pál és Mayer György végzett el.

A bútorzatot átvitték a régi városházáról. Egy keresvényből megtudható, hogy még Rónay Amadé polgármester egykori munkahelyéről, a főszolgabírószágról elvitt egy Ferenc Józsefet ábrázoló festményt – egy ilyen festmény volt a közgyűlési teremben.

A régi városházát bérbé adták, illetve a távirat hivatalát és a városi rajziskolát költöztették ide. 1864-ben döntöttek arról, hogy a „piac tágasítása”, a főpiarzi tér nagybővítése érdekében lebontják a régi városházát és a mértékibódét, Kaszinói épületet is. Ma a Bácskai Kulturpalota főterti épülete áll Klenáncz János fűszerkereskedő, a lövészet főtámasza (elnöke) házának helyén, melynek sarkától a kaszinó és a főjegyzői lak közötti vonalon a Sugovica-partig határozták el a városházi telek épületeinek lebontását. Az augusztus 4-i közgyűlés hagyta jóvá a tervet, de a Helytartótanács csak két évvel később, tehát a ré-

gi városházát valamikor 1864 és 1866 között bontották le. A telkeket úgy adták el, hogy a vevők nem egy összegben fizették ki a vételárat, hanem többéves részletekben. A piac nagybővítéséért fizettek: Polyák Sámuel, Pilszanovits Lajos, Krainik László, Reich Jónás, Polyák Jakab, Markus Imre, Bachrach Herman, Pukl Ferenc, Bajai Takarékpénztár, Klenáncz János, Blitz Mór. A városházi telekből vásároltak: Bachrach Herman, Kriszhaber Lipót, Reich Jónás, Veidinger Salamon.

Frankenberger Ferenc kőfaragó július 4-én nyújtotta be a számláját Baja város címére elkészítéséért. Az 1870-es évek elején készült Ferenc-csatorna emlékalbum fényképén is kivehető, de jobban látszik a Türr István Múzeumban őrzött, 1880 után készült fotón, hogy az erkélyajtó fölé került a városi címer, és mindenki számára mutatta, hogy ez már nem kastély, hanem városi épület.

Fábián Borbála

A városháza 1880 után (Türr István Múzeum)

Arcok, életképek az 1930-as évekből

A fagyaltos

A gyerekek 50-60 évvel ezelőtt is olyanok voltak, mint ma: amit megláttak, azt meg is kívánták. Ha megkívánták, addig nyöszögtek a szüleiket, míg meg nem vásárolták nekik. Feltéve, ha volt miből. Mert a miből, az nagy gond volt akkor. A szegény ember százszor is meggondolta, mire költse a filléréit. Többnyire azok lapultak a zsebében, s nehezen akartak előjönni. A kenyér, a mindennapi, nagyobb úr volt az édességnél. Minden cukorkánál és fagyaltnál. A csokoládéról nem is beszélünk. Az még elérhetlenebb távolságra volt mindenféle édességnél.

Abban az időben csak három cukrászda volt a városban, fagyaltot sem sokkal több helyen kínáltak. De az a nagyon kívánatos,

csodálatos valami azért eljutott a legkisebb utcába is, a legszegényebb városrészbe is.

Kis, fehérre festett kocsikban tolták utcáról utcára. Kis csengő csilingelt rajtuk, hogy jobban ráfigyeljenek az emberek. De nagyobb hatást gyakorolt a fehér ruhába öltözött, fehér sapkát viselő árus: a fagyaltos. Lankadatlanul tolt a kis kocsiját, hangosan kínálta portékáját kora délutántól estéig, amíg csak el nem fogyott hús csemegéje.

Felénk Fábik bácsi járt, szikár, csontos ember. Kicsit bicegve tolt a kocsiját, mert egyik lábát elhagyta a háborúban. Az orvosok fából készített végtaggal igyekeztek pótolni az eredetit. Élnie kellett neki is valamiből, s népes családjáról is gondoskod-

nia kellett. Hogy a hidegebb idő beálltával miből élt, azt nem tudom, de nyaranként fagyaltot árult a külváros poros utcáin. Nem ömlött a pénz a zsebébe, alig-alig csöpögött, de több volt a semminél.

Amint a csengője hangját s a hangos kiáltást meghallottuk, csapatosan vettük körül a bácsit mi, gyerekek. Irigykedve néztük, ha valakinek vettek egy-egy tölcserke fagyit. Úgy emlékszem, hogy tíz fillér volt a legkisebb adag. Ha az akkori napszámoshoz viszonyítom, akkor bizony nem volt olcsó. Hiszen a napszámos, aki reggeltől estig kapált, nem keresett többet két pengőnél. De akkor jól megfizették a munkáját. A nők ugyanazért a munkáért kevesebbet kaptak.

Akkoriban egy adag elkészítése külön szertartásnak számított a mi szemünkben. Nem gombócot raktak a tölcsérbe. Akkor még olyan adagoló szerkezet nem létezett. Fábik bácsinak szaruból készült kis lapátkája volt, azzal rakta a tölcsérbe a fagyos fagyit. Azzal képezte kúposra vagy gúla formájúra a tetejét. Rettenő sokáig tartott számunkra kivárni, amíg egy-egy tölcsér elkészült, pedig gyorsan dolgozott a mester. Ha valamit nagyon kívánunk, akkor a pillanat is mérhetetlenül hosszú időnek tűnik. Nem kel-

lett volna sietnie, hiszen nem tolongtak a vendégek. Sok gyerek verődött össze kocsija körül, de a soknak nem volt annyi fillérje összesen, hogy akár egy adagot is megvehessünk. Így aztán könyörögtünk neki:

– Fábik bácsi, adjon egy kis fagyaltot!

Nem adhatott, mert szétoszthatta volna a napi hasznot. Türelmesen ingatta a fejét. Mindig azt mondogatta:

– Nem adhatok, nem adhatok.

Majd gondolt egyet, és a következőket mondta:

Cigiztünk

Mennyi bajt, tűzvészt, gondot, betegséget okoz. Mégis terjed megállíthatatlanul, félresodorva minden intést, ellenérvet, büntetést az útból. Mínta valamilyen kábítószer lenne, mely kábulatba ringat a napi gondok terhei elől. Ezáltal kíván nagyok, felnőtt látszani a gyermek. A kislány nőnek képzelet magát. A felnőtt meg addig sem dolgozik, amíg a rágyújtás és a füstölés szertartása tart.

Talán nincs is olyan gyerek, aki meg ne próbálta volna, s a kezdeti siker, balsiker aztán befolyásolta a füstöléssel kapcsolatos véleménye kialakításában.

Már nem tudom pontosan, hogy nyár volt-e már, vagy a tavasz vége felé jártunk. Tény, hogy szünet volt az iskolában, s a húgommal és két rokon fiúval otthon voltunk, amíg szüleink kinn dolgoztak a határban. Bújócskáltunk. Kiválóan el lehetett bújni a pincékben, a padláson, a góréban és az ólak körül is. De a kert is ragyogó búvóhelyeket kínált, mert ott állt a szalmakazal, a szénaboglya és néhány szárkúp is. Hát bizony elég nehéz volt egymást megtalálni. Meg is untuk néhány órai játék után a bújócskát.

Akkor támadt a nagy ötlet: cigizni kelle-ne. Dohányunk nem volt, de annak pótlása nem okozott nagy gondot. Ott állt a szárkúp. Találtunk kukoricabajuszt bőven. Újságpapír is akadt – ez már korántsem olyan bőven. A kellékek adottak voltak. Azt kellett eldönteni: hol szívjuk el a jókorára sikerült cigarettáinkat. A lakásban nem, mert a füst szaga megmarad, s szüleink rögtön rájönnek, mivel töltöttük az időt. Jó lett volna a tágas udvar is, ott elil-lan a füst, nyoma sem marad. Mégis "jobbat" választottuk: a szárkúp mellett, a szalmakazal oldalában füstöltünk.

A füst vígan szállt. Csípte a nyelvünket és a szemünket. Néha, egy-egy mohó szívásnál lángra is lobbant nagy méretű szivarunk. Hogy másfajta tűz nem keletkezett, az a Gondviselésnek köszönhető, nem a mi körültekintő magatartásunknak.

Örömünk azért nem volt zavartalan. Ott volt a húgom is, egy lány, aki biztosan elmondja szüleinknek tetteinket. Kigondoltuk: ha büntárs lesz, biztosan hallgatni fog. Ezért neki is sodortunk egy hosszú-, vékony cigarettát. Meggyújtottuk s biztattuk,

– Szerettek futni? Fussátok körül ezt a negyedtet. Aki először ér ide, az kap egy fagyit.

Mondanom sem kell: úgy futottunk, mint még soha. Mindenki első akart lenni. Amikor zihálva, levegő után kapkodva visszatértünk, a fagyaltost már nem találtuk. Ő is elindult velünk együtt. Igaz, lassan, dögögve, de ellenkező irányba, hogy egy másik utcában, egy másik helyen, ott is gyerekektől körülvéve kínálja a portékáját: fagyalt, fagyalt.

hogy szívja. Szívta is szegény olyan erővel, hogy lángra lobbant a remekművünk, s a láng elérte húgocskám orra végét. Ha elérte, meg is pörkölte, pirította, sőt szép hólyag is keletkezett rajta. Azt hiszem, ez volt első és utolsó cigarettája.

Nagy volt az ijedségünk. Mit tegyünk az orral? Borogattuk vízbe mártott törülközővel. Azt hiszem, borogatást sehol sem végeztek ilyen buzgósággal és gonddal a világon egy megpörkölt orron a csodás gyógyulás érdekében. Bevallom, nem volt kedvünk a további füstöléshez. Elszállt a felnőttességünk, mint a kék füst.

Húgom tartotta az ígéretét: nem árult el minket, amikor eljött az este, és szüleink hazaértek a földről. Ő hallgatott, de beszélt a néma, piros, hólyagos orra.

El kellett mondanunk, mi is történt, hogy is történt.

Ami ezután következett, emlékezetes a mai napig. Apám talált valahol egy veszszőt, azt használta földelésnek, mellyel levezette haragját, felindulását és félelmét egy igazi tűztől. Jól kiporolta a gatyánkat.

Kovács T. Sándor

A tanévkezdés nehézségei 110 évvel ezelőtt

Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk – a báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter nevéhez kapcsolt népiskolai törvény – alapelvei és célkitűzései a mai napig helytállóak. Az Eötvös által távlati célként megjelölt, a magyarországi modern iskola-rendszer kialakítását és az analfabétizmus felszámolását célzó intézkedések kiindulópontja lett e jogszabály. A 148. paragrafusból álló törvény részletesen foglalkozik az egyházi, az állami és az egyéb magán célú elemi és polgári iskolákkal. A tantárgyak felsorolása mellett a törvény meghatározza a fenntartó intézmény jogait és kötelezettségeit; a

népiskolák felett álló szakhatóság elépítését; a népiskolai tanítók képzését biztosító intézmények – tanítóképezde – formáját és az iskolákban dolgozó tanítók ellátását is. Az analfabétizmus felszámolását elsősorban a 6-12 éves kor között kötelezővé tett elemi oktatás, és a 12-15 éves kor között előírt ismétlőiskolai oktatás segítségével lehetett felszámolni. A tankötelezettség bevezetésével a magyar iskolarendszerben az addig egyeduralgó egyházi és a magániskolák mellett megjelentek az állami nép-, polgári és ismétlőiskolák, ahol ingyenes oktatás folyt. A tanulás egyre szélesebb néprétegek számára

vált elérhetővé (kötelezővé), de ez a szegényebb sorsú családok számára addig beláthatatlan anyagi terheket rótt. Az iskolai ruha – nem feltétlenül egyenruha –, a tanszerek, a tankönyvek a dualizmus időszakában sem voltak olcsók, így a bizonytalan keresetű, elsősorban mezőgazdasági idénymunkából élő sokgyermekes családok nagyon nehezen tudták előteremteni a gyerekek iskoláztatásának költségeit. A legnehezebb kérdésnek a tankönyvek beszerzése bizonyult. Gyakran használtak régi tankönyveket, de ez nem jelentett minden esetben megoldást, ekkor újat kellett vásárolni. Az új tankönyvek megvá-

sárlása elvileg a szülők feladata volt, de szegény diákok szülei ezt nem tehették meg, így az iskolaigazgatók és a szülők segélyekből biztosították a szükséges pénzt. Baján a dualizmus idején augusztus végén és szeptember elején megszorodtak a városi tanácshoz beadott beiskolázási segélyért folyamodó kérelmek. A személyre szabottan nyújtott segélyek mellett minden iskolaigazgató ke-reste a lehetőséget egyéb külső források bevonására, sokan személyes kapcsolataikat is latba vetették kisebb nagyobb adományokért. Az adományozók köre ebben az időben nagyon széles volt, magáncégek – elsősorban kereskedők –, jómódú szülők, egyházak mellett a városi tanácsok és a megyék is foglalkoztak a tankönyvtámogatás ügyével. 1903 szeptemberében Baján az evangélikus elemi iskola és az állami polgári iskola fordult – teljesen más indíttatásból – tankönyvtámogatás ügyében a városi tanácshoz.

A polgári iskola helyzete a rászorulóknak tankönyvvel történő ellátásában egyszerűbbnek bizonyult, mivel az iskola igazgatója, Heller Richárd személyes kapcsolatai révén szerzett támogatást az iskolában tanuló szegény sorsú gyerekeknek Wodianer Ferenc budapesti könyvkereskedőtől.

„13305 / 1903 [érkezett: 1903. szeptember 21.]

Tekintetes Városi Tanácsnak Baján.

A polgári iskola igazgatójának hiv. [hivatalos] jelentése a budapesti Wodianer-cég tankönyv adományáról.

Baja Városi Polgári Iskola

343 sz. 1903.

Tekintetes Tanács!

A Wodianer F. és Fiai könyvkereskedő cég (Budapest VI. Andrassy út 21.) szegénysorsú tanulók számára 32 K. 20 f. értékű könyveket küldött; azon kérelemmel járulok a Tekintetes Tanácshoz, hogy nevezett cégnek elismerését kifejezni méltóztassék.

Baján 1903. szept. 21-én

Heller Richárd Igazgató

Határozat

A polgári iskola igazgató jelentése, mely szerint a Wodianer F. és fiai budapesti könyv-

kereskedő cég szegény sorsú tanulók számára 32 Korona 20 fillér értékű könyvet adományozott örvendetes tudomásul vétetik, s a városi tanács a nevezett cég szíves adományáért köszönetét fejezi ki, s erről a céget értesíti.

Baja 1903. szept. 24-én tartott tanácsülésből.

Szabó”

Az evangélikus elemi népiskolában tanuló gyerekek tankönyvtámogatása ügyében Friedrich Zsigmond evangélikus lelkész és iskolaszéki elnök a városi tanácshoz fordult segítségért.

„12799 / 1903 [érkezett: 1903. szeptember 9.]

45/903.

Tekintetes városi Tanács!

Tisztelettel alulírott, mint a bajai ág. [ágostai] h. [hitvallású] ev. [evangélikus] elemi népiskolai iskolaszéki elnök, azon alázatos kérelemmel járulok a Tekintetes városi Tanács kegyes színe elé: miszerint tekintettel azon elszomorító körülményre, hogy elemi népiskolánkba beiratkozott gyermekek szülei oly szegény, földhöz ragadt napszámosok, hogy a nehéz neveltetési gondok alatt összeroskadnak, s a szükséges iskolai tankönyvek beszerzésére teljesen képtelenek, tekintettel azon nemes, magasztos célra, mely a Tekintetes városi Tanács előtt mindenkor lebeg, hogy a város szegény sorsú lakosainak gyermekeiről, s azok szellemi fejlődéséről gondoskodik, sőt áldozatot is kész hozni: méltóztatnék a mellékelt jegyzékben kitiüntetett tankönyvek szíves beszerzését, vagyis szegény iskolás gyerekeknek tankönyvekkel való ellátása címén 29 Korona 20 fillért, azaz Huszonkilenc Korona 20 fillért kegyesen megszavazni és a házi pénztárból sürgősen kiutaltatni, mely nagylelkű adományért fogadja előre is a Tekintetes városi Tanács úgy az iskolaszék, mint a segélyezett tanulók leg-hálásabb köszönetét.

Becses jóindulatába iskolánkat és a szűkölködő gyerekeket legmelegebben ajánlva, vagyok a Tekintetes városi Tanácsnak alázatos szolgája kiváló tisztelettel.

Baja 1903. szeptember 9-én.

Friedrich Zsigmond

ev. lelkész

iskolaszéki elnök”

Friedrich Zsigmond lelkész levele mellé Bartal Dezső tanító csatolta a tankönyvek példányszámot és árat is tartalmazó részletes jegyzékét: Gönczy ABC, olvasókönyv és nyelvtan, Friedrich féle földrajzönyv és a számtankönyvek; összesen 77 darab.

Baja 1903-ban nehéz anyagi helyzetben volt, de Hegedüs Aladár polgármester 1903. szeptember 16-án a közgyűlés elé terjesztette az evangélikus népiskola kérelmét.

„Az ág. hitv. ev. Iskolaszéknek f. é. szeptember hó 9-én 45. sz. a kelt előterjesztése az ág. hitv. ev. Népiskola szegény tanulóinak tankönyvekkel való ellátása végett a házi pénztárból 29 K 20 fillérnek kiutaltatványozása iránt.

H.

Tekintettel a korlátolt költségvetési keretre, mely e czímen rendelkezésre áll, az előterjesztésnek részben hely adatik és az ág. hitv. ev. elemi iskola tanulóinak tankönyvekkel való segélyére 20 (Húsz) Korona a szegényházi pénztárból kiutaltatványoztatik, utasítatván a pénztár kezelősege, hogy ezen összeget Friedrich Zsigmond ev. lelkész, mint iskolaszéki elnöknek bélyegtelen nyugtával fizesse ki és hozza az I. cím 4. rovata alatt kiadásba.”

1903-ban az államkölcsönnel küzdő város nehezen vállalhatta fel a szegény sorsú diákok segélyezését, így az evangélikus iskola ügyében felemás megoldás született. A pénzhány és a gazdasági nehézségek ellenére elindult a tanév és 1904 júniusában be is fejeződött. Az elemi oktatás ügyét a dualizmus alatt kiemelten kezelte mind a kormány, mind a megyei törvényhatóságok vezetése, mert megértették, hogy Magyarország alapvető gazdasági és társadalmi érdeke kultúra és az oktatás fejlesztése. A 110 évvel ezelőtti bajai példa is mutatja, hogy a szűkös anyagi forrásokból is lehetett megoldást találni a problémákra.

Sarlós István

Fél évszázad szövetségben.

50 éve indult a Labdarúgó Bundesliga

Hogy melyik a világ legerősebb labdarúgó bajnoksága, arról alighanem erősen megoszlanak a vélemények. Évtizedeken át csak áhíttal leshettük a nyugat-európai ligák eredményeit, és lehattunk büszkének arra, ha

valamelyikben egy-egy magyar játékos is bemutatkozott. A (nyugat)német első osztályú labdarúgó bajnokság, a Bundesliga a legfiatalabb Európa nemzeti pontvadászatai közül; épp 50 éve, az 1963/64. évi szezonnal

vette kezdetét. E jubileum ürügyén tekintünk vissza az időközben nálunk is sokak figyelmét lekötő esemény kezdetére, politikai és gazdasági hátterére, rekordjaira és legsikeresebb magyar résztvevőire.

Előzmények

A német klubfutball már a 20. század eleje óta létezett, és német bajnoki címet 1903 óta lehetett szerezni, ám az egész országra kiterjedő, körmérvőző jellegetű bajnokság egészen 1963-ig nem létezett. Ennek nem az ország ekkor már egy évtizede megtörtént kettéosztottsága volt az oka, hanem sokkal inkább az, hogy német területen – sok más dologhoz hasonlóan – a labdarúgás is regionális alapon szerveződött meg. A német bajnoki címet évtizedeken át úgy döntötték el, hogy az önálló bajnokságokat rendező regionális szövetségek bajnokai csaptak össze egy afféle rájátszás keretében a német bajnoki címért. (A legelső német bajnok egyébként a VfB Leipzig csapata volt.) Területi alapon összesen hét ilyen szövetség jött létre; a bajnoki címért folyó végküzdelemben mindegyiket a bajnoka képviselte, rajtuk kívül az előző évi német bajnok automatikusan résztvevője volt a rájátszásnak, 1925-től már mindegyik szövetség két csapatot indíthatott benne. Azonban az egyes régiókban is több, magát „első osztálynak” nevezett liga működött, így már a regionális bajnoki címek megszerzése is komoly erőfeszítést igényelt. Miután a rájátszásba kerülők számát később tovább emelték, a címet egyenes kieséses rendszerben lehetett megszerezni. A nemzetiszocializmus időszakában a meglévő regionális szövetségeket feloszlatták, és valamennyi egyesületet az újonnan felállított 16 kerületi liga (Gauliga) valamelyik osztályába sorolták be; a bajnoki címért pedig a Gauligák győztesei küzdöttek meg egymással. A Saar-vidék, Ausztria „csatlakozása”, Csehszlovákia feldarabolása, majd háborús területgyarapodás révén azonban 1944-ig már 31 kerület tartozott a Német Labdarúgó-Szövetség (DFB) szárnyai alá, ám a az egyenes kieséses rendszerű bajnokságot szinte lehetetlen volt lebonyolítani. Az 1944/45-ös bajnokság a háborús viszonyok miatt félbe is szakadt.

Az elvesztett második világháborút követően az ország négyhatalmi megszállás alá került. Ezzel nemcsak a központi hatalom szűnt meg az országban, hanem a központi futballszövetség is. Mindenfajta egyesülés csak az egyes megszállási zónákban jöhetett létre, így a labdarúgást is zónális szinten szervezték újjá. A német bajnoki címért az egyes zónák bajnokcsapatai, valamint egy, a szintén négy részre osztott Berlint képviselő gárda csapott (volna) össze, ám a háború utáni első „össznémet” bajnokság döntőjére az akkor már erősen feszült kelet-nyugati viszony miatt a szovjet övezet győztesét, SG Planitzot a megszálló nagyhatalom nem engedte el. Ezt követően 1949-től a

szovjet övezet területén létrehozott Német Demokratikus Köztársaságban „saját” bajnokság (Oberliga) létrehozásáról döntöttek, amely általában 14 csapattal működött, kezdetben még a berlini gárdák nélkül.

Nyugaton az ország szuverenitásának visszanyerése után sem jött létre országos méretű bajnokság, hanem 1950-től az újjászervezett 5 ún. felső liga (Oberliga), a déli, délnyugati, nyugati, az északi, valamint a (nyugat-)berlini bajnokság legjobbjai küzdhetek meg a német bajnoki címért. A lebonyolítási rendszer és a kvalifikáció azonban meglehetősen bonyolult és hosszadalmas volt, ezért például világbajnokságok éveiben (1954, 1958) egyszerűsített formában rendezték meg a bajnokságokat. Az ekkor Európa más részein már általánosnak tekinthető egységes országos bajnokság gondolata már jóval korábban felmerült; első sorban azért, mert a különböző ligákban szereplő csapatok játékanak színvonala igencsak eltért egymástól, másrészt sokan üzleti lehetőségeket is láttak benne. A tartományi szövetségek azonban éveken keresztül lesöpörték az asztalról az erre irányuló javaslatokat, mert attól tartottak, hogy főként a magas utazási költségek miatt csapatok csődbe mehetnek, és abban is voltak kétségek, hogy a sportbéli és gazdasági versenyfutás vajon összeegyeztethető-e egymással. Az egységes liga ötletgazdája, Franz Kremer (az 1. FC Köln elnöke) az 50-es évek végére két támogatót is megnyert magának, mégpedig Hermann Neuberger (később évtizedekig a DFB elnöke) és a szövetségi kapitány Sepp Herberger személyében. Valószínűleg az ő tekintélyük is kevés lett volna a javaslat megvalósításához, ha a nyolc évvel korábban még világbajnok nyugatnémet válogatott nem „szerepel le” az 1962-es chilei világbajnokságon. (A csapat a negyeddöntőben Jugoszláviától szenvedett vereséget.) Így végül a DFB 1962. július 28-án, Dortmundban tartott ülésén született meg nagy többséggel a döntés az egységes, 16 csapatos (nyugat)német bajnokság létrehozásáról. Az új bajnokság elnevezése – a keletnémet csapatok híján – nem lehetett „nemzeti bajnokság” (a „nemzet” szó használatának a náciizmus időszaka után a németeknél eleve sajátos mellékíze volt, amit kerülni akartak), de ugyanígy országos bajnokság sem. A végül megszületett „Bundesliga” elnevezés persze egy kicsit szerencsétlen, hiszen mind a „Bund”, mind pedig a „Liga” szó szövetséget jelent, még ha itt az egyik összetételi tag a német szövetségi államra (illetve annak futballszövetségére), a másik pedig az egységes első osztályú bajnokságra utal.

A kezdet nehézségei

A bajnokság létrehozása tehát eldöntött, de számos kérdést meg kellett még oldani; először is: mely csapatok vehetnek részt benne, mi legyen az eddigi regionális ligákkal, hogyan lehet bekerülni a bajnokságba. A csapatok besorolásakor gazdasági és sportszemponokat is érvényesítettek. Az alapelv az volt, hogy a nagyobb területeket átfogó déli és nyugati Oberligából 5-5, az északi ligából 3, a délnyugati Oberligából 2, míg a berlini felső ligából egy csapatot sorolnak a legmagasabb osztályba. Az is alapelv volt a kezdetben, hogy egy városnak csak egyetlen csapata szerepelhessen az első osztályban. A 74 oberligás csapat közül végül 46 pályázott a Bundesliga-részvételre is, a DFB közülük választotta ki az elmúlt (regionális) bajnokságok eredményeit súlyozottan figyelembe véve a 16 „alapító gárdát”. Természetesen ez számos vita forrása lett, hiszen néhány patinás egyesület kimaradt a sorból, míg az eredményei alapján nem túl jelentős, de startengedélyt kapott 1.FC Saarbrückent az a vád érte, hogy pusztán azért került a kiválasztottak közé, mert szép stadionja volt, és mert a Saar-vidékről származó Neuberger kedvezni akart szülőföldje csapatának. A legmagasabb bajnoki osztály alatt egyelőre megmaradt – többé-kevésbé amatőr alapon – az öt regionális liga; a későbbiekben ennek győztesei küzdöttek meg a Bundesliga feljutó helyeiért. Az 1974-75-ös szezontól létezik a Bundesliga – szintén hivatásos – 2. osztálya; amely kezdetben egy északi és egy déli csoportból állt. Az 1981-82-es idénytől – egy rövid megszakítást leszámítva – a német másodosztály is egycsoportos, s annak legjobbjai juthatnak fel az első ligába.

Az első bajnoki szezon végül 1963. augusztus 24-én kezdődött a Werder Bremen – Borussia Dortmund mérkőzéssel, s az első gólról sem kellett sokat várni: a dortmundi Timo Konietzka már 58 másodperc elteltével megszerezte az első találatot az egyébként 3:2-re elvesztett mérkőzésen. Az első forduló nyolc mérkőzését összesen 327 ezren nézték meg a lelátókon, vagyis hatalmas érdeklődés kísérte az új bajnokságot. Az első bajnoki címet némi meglepetésre az 1. FC Köln szerezte meg a Meidericher SV és az Eintracht Frankfurt előtt. (A Saarbrücken a várakozásoknak megfelelően kiesett.) Az első gólkirály a Hamburg legendás bombázója, Uwe Seeler lett 30 találattal, míg a vezető német sportmagazin, a Kicker osztályzatai alapján a szezon legjobb játékosa a Meiderich csatára, Werner Krämer volt.

A 60-as évek bajnokságai azonban így is számos nehézséggel jártak, az első válság mindjárt a második idény során kibontakozott. A nyugat-berlini Hertha BSC indulási jogát ugyanis a szövetség a túl magas fizetések miatt megvonta (ezek a „túl magas” keresetek ma a harmadosztályú kluboknál adott járandóságokat sem érik el), és a csapatot visszatorolták a második (regionális) ligába. Az így megürült helyre azonban az előző szezon két kiesője is igényt tartott, ráadásul a Hertha visszatorolásával Berlin is Bundesliga-csapat nélkül maradt volna. Így végül az a döntés született, hogy az 1964/65-ös szezon végén nem lesz kieső, viszont a két feljutóval és egy újonnan felvett berlini csapattal, a Tasmania 1900 Berlinnel 18 csapatosra növelik a liga létszámát. A legjobb esetben is legfeljebb harmadik számú nyugat-berlini csapat felvétele aligha volt jó döntés; a gárda a szezon végén minden idők legrosszabb teljesítményével, mindössze 8 megszerzett ponttal búcsúzott az első osztálytól. Az 1960-as éveknek nem volt domináns csapata: 1970-ig minden bajnokságot más egylet nyert meg.

Rekordok, botrányok, egyéniségek – a Bundesliga első fénykora

A német bajnoki címért járó salátástál

Az 1968/69-es bajnokságot egy olyan csapat (az FC Bayern München) nyerte meg, amely nem tartozott a liga alapítói közé, sőt sokáig a bajor fővárosban is inkább szegény rokonnak számított a régebb óta létező, 1966-ban bajnok 1860 München mögött. Ezzel a bajnoki címmel kezdődik meg a liga első aranykora, amelyet egy évtizeden keresztül a kor két meghatározó csapatának, az FC Bayern Münchennek és a Borussia Mönchengladbachnak a versenyfutása határozott meg. 1969 és 1981 között csak két olyan év volt, amikor nem e két csapat valamelyike hódította el a bajnoki salátástálat. Nem is csoda, hiszen mindkét csapatban világklasszisok játszottak.

A liga történetének legjobb góllövője,
Gerd Müller

tak: A Bayern alapillérei a kapus Sepp Maier, a védők császára, Franz Beckenbauer és a „nemzet bombázója”, Gerd Müller voltak. A 'Gladbach korszakos egyéniségei között említhető a védő Berti Vogts, az irányító Günter Netzer, vagy épp a gólszák Jupp Heynckes. (Az 1972-ben Európa-, 1974-ben pedig világbajnok nyugatnémet válogatott nagyrészt a két csapat játékosaira épült.) A később újabb hazai és külföldi kiválóságokkal megerősített gárdák a nemzetközi porondon is komoly sikereket értek el; a Bayern ebben az időben háromszor is megnyerte a Bajnokcsapatok Európa Kupáját, míg a Mönchengladbach kétszer az UEFA-kupát hódította el. De a két sztárscsapat mellett egyszer-egyszer a Frankfurt és a Hamburg is a legjobbnak bizonyult valamelyik nemzetközi kupában, további döntős szerepléseket nem is említve. Mindez jelezte a német bajnokság kiemelkedő erejét, pedig ebben az időben csak csekély számú külföldi szerepelt német csapatokban, és azok sem a futballnagyhatalmaktól, hanem főleg Belgiumból, Skandináviából vagy Jugoszláviából érkeztek. Érdekes tény még az is, hogy az 1970-es évek bajnokai között nemcsak kevés csapatot, de kevés edzőt is találunk: ebben az évtizedben csak olyan csapat volt bajnok, amelynek Udo Lattek, Hennes Weisweiler vagy a horvát Branko Zebec volt az edzője. (Lattek a Bayern és a

Mönchengladbach, Weisweiler a Gladbach és a Köln, Zebec Bayern és a Hamburg trénerként volt részese aranyérmeknek.)

A 70-es évek hozták el az 1970/71-es szezonban a liga történetének egyik legnagyobb fogadási botrányát, amely miatt csapatok kizárására, játékosok és vezetők eltiltására is sor került. De a nézők is büntettek: az éves nézőszám több mint egymillióval csökkent a következő években, a mérkőzések átlagos nézőszáma 16 ezerre esett vissza. (Persze ebben a bundabotrány mellett a tévéközvetítések rendszeressé válása is szerepet játszott, majd amikor közeledő 1974-es világbajnokság miatt több stadiont modernizáltak, a nézőszámok ismét emelkedni kezdtek.)

Ebben az időszakban született a Bundesliga történetének számos máig érvényes rekordja is. Az örökös góllövőlista első négy helyezettje, Gerd Müller, Klaus Fischer, Jupp Heynckes és Manfred Burgsmüller is ebben az időben élte fénykorát; Müller 427 mérkőzésen szerzett 365 gólja máig megközelíthetetlennek tűnik. Máig a frankfurti Karl-Heinz Körbel játszotta a legtöbb Bundesliga mérkőzést; 602 találkozón lépett pályára 1972 és 1991 között. Minden idők legnagyobb különbségű győzelmét (12:0) pedig ősi riválisa, a Dortmund felett aratta a Mönchengladbach 1978-ban. A 70-es évek sikereiben alighanem döntő jelentőségű lehetett, hogy a nyugatnémet futball csaknem minden sztárjátékosa a hazai bajnokságban szerepelt. Ennek az az oka, hogy a külföldi szerződéseket ebben az időben már-már hazaárulásnak tekintették, és aki nagyobb fizetés vagy tapasztalatszerzés reményében mégis máshová szerződött, azt nem vették figyelembe a válogatottban. Ez alól még olyan világbajnokok sem jelentettek kivételt, mint az Egyesült Államokba szerződő Beckenbauer vagy az ereje teljében a Real Madridot választó Paul Breitner.

Újabb idők

Az 1980-as évektől kezdődően számos változás érte el a nyugatnémet bajnokságot is. Egyrészt egyre több minőségi külföldi játékos jelent meg a csapatokban (ezúttal már a tengerentúlról – főleg Brazíliából – és egyre többször a vasfüggöny mögötti kelet-európai országokból is), másrészt viszont a leginkább piacképes német játékosok külföldre (főleg Olaszországba) áramlását sem lehetett már feltartóztatni. A liga iránti érdeklődés viszont némileg visszaesett; ezúttal nem a botrányok vagy a színvonal miatt, hanem elsősorban azért, mert a közönség érdeklődése az akkoriban

fénykorát élő Boris Beckernek és Steffi Grafnak köszönhetően inkább az addig kevésbé népszerű teniszfélé fordult. Maga a bajnokság ebben az időszakban afféle észak-dél versenyfutássá vált, hiszen a nyolcvanas évek bajnokai (Bayern München, VfB Stuttgart, Werder Bremen, Hamburg) mindig e két régió csapatai közül kerültek ki. Az évtized végén a bajnokság közvetítési jogai egy kereskedelmi televízióhoz (az RTL Pluszhoz) kerültek, amelyet akkor még országban nem is mindenhol lehetett fogni. Ez ugyan kezdetben veszteséget termelt, ám az egyre magasabbra srófoló közvetítési díjak (és a kapcsolódó reklámok) révén a korábbiaknál is jóval több pénz folyt a futballba.

A politikai változások és főként a német egyesítés a bajnoki rendszert sem hagyta érintetlenül. Előbb a legkiválóbb keletnémet labdarúgók (Ulf Kirsten, Matthias Sammer) szerződhetek immár legálisan is valamely nyugati klubhoz, majd 1991-ben az NDK labdarúgó szövetsége beolvadt a DFB-be. Az „össznémet” bajnokságról úgy döntöttek, hogy az NDK Oberliga két legjobb csapatát, a Hansa Rostockot és a Dynamo Dresdent felveszik az ideiglenesen 20 csapatosra duzzasztott Bundesligába, míg a másodosztályt egy időre ismét kétszorosra „hizlalták”. Néhány év alatt azonban az is kiderült, hogy a keleti tartományok csapatai mögött nincs olyan erős szponzori és helyi támogatói bázis, amelynek révén állni tudnak a verseny a nyugati klubokkal. Így aztán legjobb játékosaik előbb-utóbb valamely nyugati nagycsapatban kötöttek ki, maguk a klubok pedig pár év után búcsúztak az első, de gyakran aztán második osztálytól is. (Jelenleg a Bundesligában egyetlen keletnémet csapat sem játszik, de másodikban is csak három, továbbá egy berlini alakulat.) A 90-es évek második felében az ún. Bosman-ügyet követően meg kellett szüntetni az Európai Közösségekből (majd az Unióból) érkező játékosokra vonatkozó korlátozásokat. (Addig egy csapatban legfeljebb 2, később 3 külföldi állampolgár szerepelhetett.) Ezzel megindult a külföldiek tömeges beáramlása az egyik legjobban fizető bajnokságba, főleg, hogy számos országból olcsóbb volt kész játékosokat szerződtetni, mint fiatal német tehetségeket igazolni. De tömegével jelentek meg a játékospiacon azok a vendégmunkás- és bevándorlógyerekek is, akiknek szülei az 1960-as, 70-es években települtek az NSZK-ba, és a gyerekek már Németországban ismerkedtek meg a futball alapjaival. E generáció kiválóságainak egy részéből német válogatott lett (pl. a szlovén származású Fredi Bobic), más részük viszont a szülők hazája

A Bundesliga jelenlegi logója

mellett döntött. A német klubok egy része nagyon megerősödött e népvándorlások révén; több korábban középcsapatnak számító egyesület (Dortmund, Bayer Leverkusen, Schalke 04) emelkedett fel a legjobbak közé, viszont számos nagy hagyományú klub (Mönchengladbach, Hamburg, Frankfurt, Köln) esett vissza, sőt némelyikük időlegesen az első osztálytól is búcsút vett. A német klubok – immár külföldi sztárok vezérletével – továbbra is értek el nemzetközi sikereket, ám a válogatott csapat nem minden világversenyen hozta a korábban megszokott szintet. (A leginkább fájó élmény az 1994-es és az 1998-as világbajnokság volt, ahol a német csapatot az addig sehol sem jegyzett Bulgária, illetve Horvátország már a negyedöntőben búcsúztatta.)

A 2000-es évek viszont a Bundesliga újabb fellendülését hozták el. Miután a mérkőzések élő közvetítése a többség számára el nem érhető előfizetős tévécsatorna birtokába került, továbbá a közelgő, Németország által elnyert 2006-os világbajnokság jegyében a legtöbb klub új stadionba költözött, vagy a régiókat újították fel, a nézőszámok ismét meredeken emelkedni kezdtek. Az új arénákban az üzleti-szponzori páholyok (business lounge) kialakításával olyan társadalmi rétegek is megjelentek futballpályákon, amelyek korábban soha. Jelentősen megnőtt a női nézők száma is, ami nem utolsósorban a komfortosabb stadionoknak és a komoly biztonsági előírásoknak is köszönhető. (A Dortmund pl. minden fordulóban 77 ezer nézőt vonzott, vagyis mérkőzéseire egy teljes szezonban gyakorlatilag minden jegy elkelt.) A futballba a nemzetközi sikerek révén hihetetlen mennyiségű pénz áramlott, ugyanakkor az üzleti alapon működő német csapatok többsége a másutt jellemző pénzszerűsítés, sztárjátékosok felvásárlása he-

lyett okosan építkezett, és az utánpótlás-nevelésre is komoly összegeket áldozott. S hogy ez mennyire ésszerű taktika volt, az főképp a válság éveiben látszik: míg a spanyol és olasz klubok nagy része a csőd szélére került, a német futball újabb virágkorát éli. A legutóbbi évtized kiemelkedő csapata a Bayern München volt, a liga anyagilag messze legtehetősebb csapata 2000 óta hétszer hódította el a bajnoki címet, de a bajorok az összetett listának is élvonalasai, hiszen összesen 22 alkalommal ünnepelhettek bajnoki címet a Bundesligában. A német klubok pár évnyi visszaesés után több komoly nemzetközi kupában is eredményesen szerepeltek, és a liga ma ismét Európa legerősebb bajnokságai közé tartozik. A Bundesliga történetében az első osztályban összesen 52 csapat szerepelt eddig, de a Hamburger SV az egyetlen olyan csapat, amely a kezdetektől fogva első osztályú, és soha nem is esett ki. Az egyesületek zöme nagyvárosi csapat, az 50 év alatt csak négy gárda került fel 100 ezer főnél kisebb lakosságú településről, és ezek nagy része is egy-két szezon után búcsúzott az első osztálytól. (Ez csak azért érdekes, mert pl. a német kézilabda bázisai zömmel közepes és kisvárosok.)

Magyarok a Bundesligában

A bajnokság első évében mindössze négy külföldi játékos kapott szerepet, magyar nem volt köztük. Miután az 1970-es évek végéig magyar játékosok hivatalosan nem szerződhetek Nyugat-Európába, a Bundesliga első magyar nemzetiségű játékosai csak a „disszidensek”, illetve a hazájukat elhagyó határon túli magyarok közül kerülhettek ki. Az első magyar Bundesliga-szereplő a délvidéki Tóth Gyula volt, aki a Schalke kapusaként 1964-ben mutatkozott be az élvonalban, majd legnagyobb sikereit Nürnbergben érte el, amelynek színeiben 1968-ban bajnok lett. (Igaz, abban a szezonban csak egy találkozón védett a frankoknál.) Nála nagyobb névnek számított az 1956-ban Németországba került Sztáni István, bár ő – miután több évet Belgiumban is játszott – csak pályájának leszálló ágában, 1966-tól szerepelt a Bundesligában. (Frankfurtban ennek ellenére szívesen emlékeznek rá, ugyanis a helyi Eintracht csapata 1959-ben az ő góljainak is köszönhetően nyert német bajnokságot.)

Már Magyarországon is sztárjátékosnak számított az egykori ferencvárosi csatár, Varga Zoltán, aki 1969-ben a Hertha színeiben lett Bundesliga-alkalmazott. Kiismerhetetlen cselei, világklasszis technikája révén hamar a berlini szurkolók kedvence lett, németországi pályája mégsem teljesed-

hetett ki: csapata ugyanis súlyosan belekeveredett az 1970-71-es szezon nagy bundabotrányába, és a szövetség a leginkább a külföldi játékosokon verte el a port. Vargát két évre eltiltották. Varga – immár az akkor másodosztályú Dortmund futballistájaként – 1974-ben visszatért a német ligába, sőt a csapat feljutásában is döntő érdemeket szerzett, a közönség az ő kedvéért ment a stadionba. Ám a csapat új edzője, a később világhírűvé vált Otto Rehhagel nem számolt a túl erős egyéniségnek tartott magyar focistával (állítólag része volt elődje megbuktatásában), akiről egyébként is azt gondolta, hogy az ilyen „hagyományos” irányítókra a modern futballban már nincs szükség. Így Varga már csak alacsonyabb osztályban és külföldön igazolhatta tehetségét, ráadásul a csalásban való részvétel bélyege később is rajta maradt, így Németországban edzőként sem kaphatott komolyabb feladatokat. (Érdekes egyébként, hogy az említett Bundesliga-botránynak még egy magyar szereplője volt: a korábbi 36-szoros román válogatott Gergely Lászlónak is teljesen kettőtörte a németországi karrierjét az eltiltás.)

Az 1980-as évektől kezdve legális úton is szerződhetek magyar labdarúgók erősebb profi bajnokságba, de a Bundesligába csak kevesen jutottak el, és akiknek sikerült, azok jó része is legfeljebb epizódszereplő lehetett. Meghatározó játékosá először Détári Lajos válhatott, aki ugyan csak egyetlen szezont (1987/88) játszott a Bundesligában, ám annak során szinte csodát tett az évek óta vergődő Eintracht Frankfurt irányítójaként, és a csapat német kupát nyert a magyar középpályás bombagóljával. Ma is a klubtörténet egyik legjobb játékosaként emlékeznek rá, és az idény végén akkora összegért tudták továbbadni a görög Olympiakosznak, hogy abból új csapatot tudtak építeni.

A Bundesliga történetében még négy magyar játékos mondhatta magát német bajnoknak: a kapus Szűcs Lajos és a védő Hrutka János 1997/98-ban a Kaiserslautern, Lisztes Krisztián 2003/2004-ben a Werder Bremen, míg Hajnal Tamás a Dortmund játékosaként. (Igaz, utóbbit a bajnokság befejezésekor klubja már kölcsönadta.) Rajtuk kívül még Dárdai Pál Bundesliga-pályafutása emelhető ki, a Pécsről származó középpályás 14 éven keresztül szerepelt a Hertha csapatában, ez idő alatt lejátszott 286 mérkőzésénél többet senki nem játszott a német első osztályban a berlini csapat történetében. Legjobb szezonjában bronzérmes volt csapatával. Az utóbbi években pedig Király Gábor (Hertha), Szabics Imre (Stuttgart), Huszti Szabolcs (Hannover 96) és Szalai Ádám (FSV Mainz, később Schalke 04) számított meghatározó labdarúgónak klubjában.

Nemcsak játékosok, hanem magyar edzők is dolgoztak a legmagasabb német osztályban. Az Aranycsapat egykori kőkemény hátvédje, Lóránt Gyula 15 éven át edzősködött Nyugat-Németországban, ahol többek között az Eintracht Frankfurt, a Kaiserslautern és a Schalke mestere volt. A Bayern München trénerként (1977-78 között) az első között igyekezett meghonosítani Németországban az addig szokatlan területvédekezést, de közismert volt róla, hogy képtelen volt bárhová beilleszkedni és a játékosokkal jó viszonyt kialakítani. Így hiába volt a Bundesliga egyik legjobban fizetett és legképzettebb edzője, szinte sehol sem tudta szerződésének idejét kitölteni. Személyes tragédiája volt, hogy – miután 1963-ban illegálisan hagyta el Magyarországot – családja sohasem követhette, minden kiutazási kérelmüket elutasították. Labdarúgóként a nyomába sem ért, edzőként azonban túlszárnyalta őt Csernai Pál, aki a hetvenes évek nagy csapa-

A liga legsikeresebb magyar edzője,
Csernai Pál

ta után megújult Bayern Münchennel 1978 és 1983 között két bajnokságot is nyert, sőt csapata a BEK-döntőjébe is bejutott, de ott az angol Aston Villa legyőzte. Csernai később a Dortmund, a Hertha és a Frankfurt csapatát is dirigálta, ám müncheni sikereit sehol sem tudta megközelíteni sem. Rajtuk kívül Bédli János (Wuppertal), Csaknád Jenő (Nürnberg), a temesvári Schwartz Elek (Frankfurt) és Vincze Jenő (Nürnberg) mondhatta el magáról, hogy magyar emberként hosszabb-rövidebb ideig első osztályú Bundesliga-alakulat mestere lehetett. Ma hasonlóra még annyi esély sincs, mint hogy a Bundesliga valamely topcsapatának magyar játékosa legyen.

A Bundesliga mára nemcsak Európa egyik legerősebb bajnoksága, de kiválóan működtetett gazdasági vállalkozás is, amelyben játszani megtiszteltetést jelent, és nemcsak magas fizetésekkel, de magas sportbéli és erkölcsi elvárásokkal is jár. Az 50 év alatt számos válságot is túlél a bajnokság alighanem a jövőben is a minőség mércéje marad.

Dr. Mayer János

Védendő védtelenek: a búbos banka

„Népünk azonban tisztátalansággal vádolja és illatát sem dicséri; a miben igaza is van, mert hosszú csőrével leginkább a ganéjt, trágyát turkálja, kukacok, pondrók után kutatgatva; fiatal korában pedig – míg fészében ül – annyira gyenge fogalmai vannak a tisztaságról, hogy nem átálja saját otthonát bemocskítani. Ez a népies felfogás rendes jelzője madarunk nevének s közmondásban is kifejezést talált, például »Büdös babuk berzenkedik a hattyúval.«” – olvashatjuk Chernel István könyvében (*Magyarország madarai különös tekintettel*

gazdasági jeletőségökre. Budapest, 1899. III. kötet 499. oldal) a búbos bankáról (Upupa epops). A leírtak további sajátosságaival (például tollbóbíta, hang, táplálékkeresési szokások, a fiatal madarak fartömirigyük bűzös váladékát fröcskölik az üregükbe betolakodóra) együtt magyarázzák a madár népi elnevezéseit, amelyeket talán legteljesebben Gozmány László gyűjtött csokorba: „búbosbanka, búbos banka, büdösbanka, ganajmadár, dutka, babuka, lepcsés, dudu, babucska, babuta, babutka, bubutka, bubucska, bugybóka, sáros ban-

ka, vubvub, kakukkbanka, babuk, dod, baták, szalakakóta, szurtos dudu” (*Európa állatvilága – hétnyelvű névszótár*. Budapest, 1979. I. kötet, 1088. oldal).

A bankafélék (Upupidae) családjába tartozó búbos banka testhossza 26-29, szárnyfesztávolsága 44-48 centiméter. Hosszú, enyhén lefelé ívelő csőre, hullámvonalhoz hasonlító repülése és jellegzetes tollbóbítája (a tollainak színe rozsdavörös, az első végé fekete, a többieké fekete-fehér) jól felismerhetővé teszik. A tolldísz legyezőszerűen széttártható, míg nyugalmi álla-

Tojásain ülő búbos banka tojó

potban rásimul a madár tarkójára. A kifejlett példányoknál a fej és a test tollzatának alapszíne világos rozsdabarna, a fekete fark és szárnyak fehér harántszívsávúak. A fiatal madarak elmosódottabb és halványabb színezetűek. A madár szemei sötétbarnák, lábai sötétszürkék; nászhangja a jellegzetes up-up-up kiáltás.

Az Afrika középső részein áttelelt hím búbos bankák március közepétől érkeznek vissza költőterületeikre, őket rövidesen követik a tojók. Fészkelő területül a mozaikos élőhelyeket választják, kedvelik az állattartó helyeket-telepeket, a legelők és hodályok közelségét, a falusi és tanyasi környezetet. Az eredetileg odúban fészkelő búbos banka kultúrákövető: kitűnő alkalmazkodó-képességét mutatja, hogy a faüreg mellett megtelepedik épületek tetőzetében, löszfalakban, kőrákosokban stb., alkalmadtán üres méhkaptárban is. A párba állás után a kiválasztott fészkelőhelyet a

hím és a tojó együtt tisztogatja, de fészket nem építenek. A 4-10, jellemzően 5-8 tojás a csupasz aljzatra kerül: csak a tojó kotlik, és közben a hím látja el eleséggel. A tojások a lerakás időkülönbségének megfelelő eltéréssel átlagosan 2,5 hét után kelnek ki. A fiókákat mindkét szülő eteti. A madarak leginkább a talajszinten szerzik táplálékukat (esetenként elkapják az alacsonyan repülő rovarokat is), a keresésben nagy előnyt jelent hosszú és érzékeny csőrük. A laza talaj felső rétegét szurkálva nagy szakértelemmel ki- vagy a földről felszedik a rovarokat, hernyókat, pókokat, férgeket, földigilisztákat, de felveszik az apró csigákat is. A legelő állatok trágyájában turkálva keresik a ganéjtúró bogarakat. A fiókák nagyjából 3,5 hét múlva repülnek ki a fészkelő üregből, de néhány napig még szülői ellátást igényelnek. Mivel a fiókák ürülékét a felnőtt madarak nem hordják el, hamarosan a lakóhely mellett a madarak szintén igencsak szagossá (valójában bűdössé) válnak. Megjelennek a legyek és szaporodásuk nyomán hamarosan a kukacok is. Hetek telnek el, mire a kirepült madarak megszabadulnak a szagtól. Az elterjedési terület déli részein kedvező feltételek esetén a búbos bankák évente kétszer is költenek. A madarak augusztus közepétől kezdenek elvonulni telelőhelyeikre. Magyarországon a búbos bankával a zárt erdős terüle-

A lefényképezett madár ebben a használaton kívüli, kiselejtezett méhkaptárban költött

tek kivételével mindenfelé találkozhatunk, főleg az Alföldön figyelhető meg sokfelé. Elterjedési területéről elmondható, hogy a faj Eurázsia középső és déli területein, továbbá Észak-Afrikában költ.

Az elmúlt fél évszázadban a madár állománycsökkenése leginkább a mezőgazdaság átalakulásával hozható összefüggésbe: a hagyományos gazdálkodási módok intenzívebbé, emellett monokultúrássá és nagytáblássá váltak, a tanyák száma kevesebb lett stb. Jó alkalmazkodó képességüknek köszönhetően a párok korábban nem tapasztalt körülmények között is képesek megtelepedni. Költésüket mesterséges fészkesodók kihelyezésével nagymértékben segíthetjük. Mindezek mellett a búbos banka a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. számú rendelete szerint védett, természetvédelmi eszmei értéke 50 000 forint.

Dr. Nebojszki László

Helyreigazítás

Lapunk augusztusi számának 9. oldalán *A Tax vendéglőben, 1935* című kép egyik szereplőjének neve hiányosan, egy másiké hibásan jelent meg. Nevük kiegészítve, illetve helyesen: Rapcsák István, Witopil Ilona.

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Attila, dr. Dániel József,
Jász Anikó, Kóthencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojszki László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím:
6500 Baja, Munkácsy Mihály u. 9.
Telefon: 79/322-945

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

**KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ŐRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.**